Davidson, David

Bidrag till läran om de ekonomiska lagarna för...

Upsala

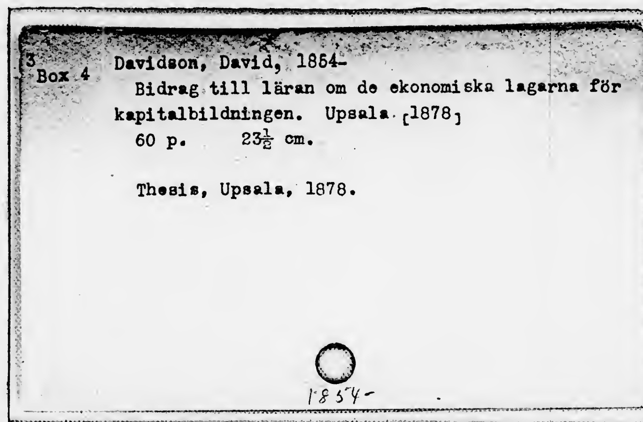
1878

97-84176-20
MASTER NEGATIVE #

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DIVISION

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

ORIGINAL MATERIAL AS FILMED - EXISTING BIBLIOGRAPHIC RECORD

3
Box 4

Davidson, David, 1854-
Bidrag till läran om de ekonomiska lagarna för kapitalbildningen. Upsala [1878]
60 p. 23½ cm.

Thesis, Upsala, 1878.

1854-

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 10:1 IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 9-3-97 INITIALS: AP

TRACKING # : 27215

FILMED BY PRESERVATION RESOURCES, BETHLEHEM, PA.

BIDRAG TILL LÄRAN

OM

DE EKONOMISKA LAGARNA

FÖR

KAPITALBILDNINGEN

AF

DAVID DAVIDSON

Akademisk Afhandling,

som med tillstånd af Vidtlagfarna Juridiska Fakulteten i Upsala framställes till offentlig granskning å Juridiska lärosalen den 2 December 1878 kl. 10 f. m.

UPSALA
LUNDEQUISTSKA BOKHANDELN
(I KOMMISSION)

UPSALA 1878.
ESAIAS EDQUISTS BOKTRYCKERI.

De för denna afhandling begagnade källorna äro:

Turgot, Réflexions sur la formation et la distribution des richesses.
Smith, A., An inquiry into the nature and causes of th wealth of Nations.
Mill, J. St., Principles of Political Economy.
Herrmann, Staatswirthschaftliche Untersuchungen.
Moll, C. L., Der Werth. 1877.
Menger, Grundsätze der Volkwirthschaftslehre. 1872.
Knies, Geld und Credit. 1873—6.
Marx, Das Kapital. Kritik der politischen Oekonomie.
Mangoldt, Volkwirthschaftslehre.

Föremålet för denna afhandling är att utreda, hvilka de ekonomiska lagarna för kapitalbildningen äro. Denna utrednings möjlighet är beroende af att ekonomiska lagar kunna uppställas för kapitalbildningen. Vår uppgift blifver således att söka besvara frågorna: är den kapitalbildande verksamheten sådan, att den kan vara en ekonomisk verksamhet? och under hvilka vilkor är den en sådan? Dessa frågors besvarande förutsätta åter tydligen en utredning såväl af begreppen ekonomisk verksamhet och ekonomisk lag som äfven af begreppet kapitalbildning.

Med föreställningen om ekonomisk, hushållande verksamhet måste man förbinda å ena sidan föreställningen om något, med hvilket man hushållar, å den andra om ett mål, som man medelst detta föremål för den hushållande verksamheten vill vinna. Det kan då i fråga sättas, huruvida ej det för den ekonomiska verksamheten utmärkande ligger i karaktären af just detta mål, till hvars vinnande den ekonomiska verksamhetens föremål skall tjäna såsom medel. Att så dock ej kan vara förhållandet, inses däraf att man enligt allmänna föreställningssättet med afseende å ett och samma måls vinnande kan förfara vare sig ekonomiskt eller oekonomiskt. Det är häraf klart, att om också endast verksamhet med visst slags resultat skulle kunna vara ekonomisk verksamhet, ligger det för den ekonomiska verksamheten såsom sådan bestämmande ej i denna beskaffenhet hos verksamhetens resultat, utan hos något annat, hvaraf denna beskaffenhet, är en följd. Adam Smiths försök att finna det för den ekonomiska verksamheten utmärkande i materialiteten hos verksamhetens produkt var således ett misslyckadt. Den kritik som Say, Dunoyer m. fl. riktade mot denna Smiths

åsigt var riktig så till vida som Smith förklarat, att ingen annan verksamhet än den, som åstadkommer en materiel produkt, *kan* vara ekonomisk. Men då desse franske författare såsom ett resultat af sin kritik uttalade, att all nyttig verksamhet *är* ekonomisk, gjorde de sig skyldiga till samma fel som Smith, nämligen att i arten af det mål, till hvars vinnande den ekonomiska verksamhetens föremål skall tjäna såsom medel, söka det för den ekonomiska verksamheten utmärkande. Ej heller graden hvari genom verksamheten ett gifvet mål uppnås är afgörande, emedan såsom erfarenheten visar såväl omständigheter kunna tänkas som göra den ena, som äfven den andra verksamheten till ekonomisk. — Icke häller kan det för den ekonomiska verksamheten egendomliga ligga i någon egenskap hos objektet för verksamheten. Ty erfarenheten visar att samma föremål kan vara objekt för såväl ekonomisk som oekonomisk verksamhet. Vidare kan man ej finna det betecknande för den ekonomiska verksamheten hos arten af den inverkan på sitt föremål, som verksamheten åstadkommer. Ty detta skiljer den ena verksamheten från den andra endast i tekniskt afseende. Af två förfaringssätt af precis samma art kan det ena vara ekonomiskt, det andra oekonomiskt.

Det återstår då endast att uti förhållandet mellan verksamhetens material och verksamhetens mål söka finna det, som skiljer den ekonomiska verksamheten från andra slag af mänsklig verksamhet. För den som sträfvar att vinna ett mål måste det naturligtvis vara af intresse och vigt, att de medel, som stå till hans disposition för vinnande af detta mål äro tillräckliga för dess uppnående. Det är nämligen tydligen för ett måls vinnande ej tillfyllest att undersöka den kvantitativa och kvalitativa beskaffenhet man måste fordra hos de medel eller ting (i vidsträckt bemärkelse), som skola kunna åstadkomma målets förverkligande, utan det fordras dessutom, att man faktiskt disponerar öfver så beskaffade medel eller något som kan medföra disposition öfver sådana medel. Det blifver därför för den verksamme af intresse och vigt ej blott att använda en metod, som under förutsättning af tillgång på medel visat sig vara ändamålsenlig, utan det blifver äfven nödvändigt att fästa hänsyn till själfva medeltillgången och därför af flere möjliga metoder välja den, genom hvilken målet medelst den disponibla kvantiteten kan vinnas i så hög grad som möjligt. Det förra är det tekniska, det senare det ekonomiska momentet i verksamheten. Vid båda måste man altså fästa afseende vid såväl kvantiteten som kvaliteten hos tingen. Men vid det tekniska momentet afses de kvantiteter af på visst sätt kvalificerade ting, som behöfvas för att förverkliga ett visst mål. Vid det ekonomiska momentet har man därimot att fästa sig vid kvantiteten och kvaliteten hos de ting, öfver hvilka man faktiskt omedelbart eller medelbart disponerar och söka att använda den bland de tekniskt möjliga metoderna för målets vinnande, som gör det möjligt att med dessa kvantitativt och kvalitativt bestämda medel så fullständigt ske kan förverkliga målet. Det ekonomiska momentet i en verksamhet innebär således ett kontrollerande, öfvervakande af det tekniska användandet af tillgängliga medel. Det är sålunda endast en sida hos en verksamhet. Det kan därför förefinnas i all verksamhet, hvars ändamåls vinnande är beroende af medel, d. ä. i hvarje förhållande mellan ändamål och medel finnes ett ekonomiskt moment.

Ett mål, som ännu icke är vunnet, framträder för den verksamme i form af en brist. Ur denna synpunkt kallas det behof. Af sådana behof eger människan en mångfald. Vidare kan man af hvarje särskildt behof urskilja olika stadier. Alla dessa äro för sin tillfredställelse hänvisade till en viss tillgång på medel. Den ekonomiska verksamhetens väsen kan således sägas bestå i att med tillgängliga medel åstadkomma den största möjliga behofstillfredsställelse.

Uppgiften för den ekonomiska verksamheten blifver sålunda, så vidt man fäster sig vid hvarje särskildt behof

för sig eller rättare sagdt vid hvarje särskildt behofsstadium, att välja det sätt att använda de tillgängliga medlen, hvarigenom dessa blifva tillräckliga icke blott för detta behofsstadiums tillfredsställande, utan äfven såvidt möjligt är för de öfriga behofsstadier hvilkas tillfredsställelse medelst dessa medel, omedelbart eller medelbart, kan vinnas. Fäster man sig åter vid förhållandet mellan de olika behofven eller mellan olika stadier af samma eller mellan stadier af olika behof, blifver det att afgöra till hvilka behofsstadiers tillfredsställande medlen skola användas. Det kan således blifva fråga om att välja mellan olika behofsstadier. Vid detta val måste man naturligtvis först taga hänsyn till den kvalitativa och kvantitativa beskaffenheten af de medel, som äro för en tillgängliga, ty häraf bestämmes den krets af behofsstadier, hvilkas tillfredsställelse är möjlig. Att härvid ej blott beskaffenheten af de medel, öfver hvilka man omedelbart disponerar är afgörande, utan äfven kvantiteten och kvaliteten hos de medel, öfver hvilka man medelst de förra kan förfoga, är likväl tydligt. Sedan således de behofsstadier, mellan hvilka den ekonomiskt verksamme har möjlighet att välja, äro bestämda, har han att närmare bestämma de alternativ, som för hans val kunna uppställas, genom att utreda i hvilken mängd och hvilken grad dessa behofsstadier genom de på nyssnämda sätt faktiskt till kvantitet och kvalitet bestämda medlen kunna tillfredställas, hvarvid han måste iakttaga hvad ofvan anmärktes i fråga om hvarje särskildt behofsstadiums tillfredsställande. Härigenom blifva de alternativer, de komplexer af behofsstadier, emellan hvilka valet skall se, bestämda. Därefter kommer att bestämma företrädet mellan dessa olika komplexer af behofsstadier. Någon norm härför kan ekonomin ej uppställa, utan detta beror af hvar och ens individualitet och förhållanden och andra mer och mindre tillfälliga omständigheter. Ekonomien kan blott säga att den är ekonomisk, som väljer den för honom vigtigaste behofskomplexen.

Det första man har att göra, när det blifver fråga om att ekonomiskt ordna ens verksamhet är sålunda att göra reda för sig, öfver hvilka föremål man kan förfoga, som kunna komma i fråga att användas vid ens behofs tillfredsställande. Till insigt härom kommer man genom att dels undersöka föremålen och dess egenskaper, dels behofven, dels slutligen det sammanhang, som erfarenheten visat ega rum mellan dessa föremåls användning och ens behofs tillfredsställande. Genom undersökningen af hvarje särskildt behof kommer man sålunda till insigt om hvilka fordringar man ställer på det, som man skall kunna anse tjänligt att tillfredställa hvarje särskildt behof. Dessa fordringar blifva naturligtvis olika för olika behof. Genom undersökning af hvarje särskildt ting, hvaröfver man disponerar, erhåller man en uppfattning af dess egenskaper. Genom att slutligen jämföra de egenskaper, man funnit hos hvarje särskildt ting, med de fordringar man uppstält i och för hvarje särskildt behof, kommer man till insigt om och i hvad mån hvarje särskildt ting uppfyller dessa olika slags fordringar. Med afseende å hvarje särskildt ting kommer man sålunda till insigt om, hurnvida och i hvad mån det uppfyller dessa särskilda slags fordringar. Då nu nämda fordringar uppställas i och för ens behofs tillfredsställande, och detta, då ju behofvet innebär en brist, måste för en vara af vigt och intresse, är det klart, att man tillägger de ting, som visat sig fylla vissa slags fordringar betydelse ur synpunkten af det eller de behofs tillfredsställande, hvartill tinget visat sig tjänligt. Denna betydelse kalla vi tingets *värde*. Af denna bestämning af värde följer först och främst att ett och samma ting kan för samma person hafva flere olika slag af värde alt efter de olika slags behof, det kan tjäna att tillfredställa eller ock hafva värde i ett afseende, men sakna värde i andra. Vidare kan samma ting för samma person ega värde i ett visst afseende vid en tidpunkt, men sakna sådant i samma afseende vid en annan tidpunkt.

Detta kan bero antingen däraf, att personen vid ena tidpunkten har ett behof, som han saknar vid den andra eller att han uppställer andra värdefordringar vid den ena tidpunkten än vid den andra eller att hans uppfattning om öfverensstämmelsen mellan tingets egenskaper och dessa fordringar förändras mellan de båda tidpunkterna. Eller ock kan samma ting för samma person vid tvänne olika tidpunkter hafva värde i samma afseende men i olika grad vid de respektive tidpunkterna. Detta kan bero på de nyss anförda omständigheterna eller ock därpå, att grunderna för hans uppskattning af den förmåga tinget visat sig ega att fylla de värdefordringar, han ställer på detsamma äro olika vid de olika tidpunkterna. Vidare kunna flere ting uppfylla samma slags värdefordringar och således i samma afseende hafva värde för samma person, antingen i lika eller sinsemellan olika grad. Vidare är det tydligt att samma ting kan i ett och samma afseende ega värde för en person men sakna sådant för en annan. Slutligen är att märka, att i vissa fall ett och samma ting kan samtidigt fylla flere olika slags värdefordringar (det är på en gång tjäna att tillfredsställa flere behof) i andra fall åter endast alternativt.

Vi hafva ofvan sett, att det med afseende å ett och samma slag af värde kan förekomma gradationer. Dessa, sågo vi, bero dels af den större eller mindre mån i hvilken olika ting, eller samma ting vid olika tidpunkter, uppfylla värdefordringarne dels af den vigt, som den värderande fäster vid dessa olika grader af uppfyllande. Då nu värdefordringarne äro uppstälda endast i och för behofvets tillfredsställande och således olika grader af värdefordringarnes uppfyllande i själfva verket innebära olika grader af behofvets tillfredsställande, finna vi, att regeln för uppskattningen af dessa olika gradationer i värdefordringarnas uppfyllande ligger i den vigt, den större eller mindre graden af behofvets tillfredsställande eger för den värderande. Det kan likväl vara af intresse ej blott att skilja mellan och

jämföra olika grader af samma slags värde, utan äfven att jämföra olika slag af värde med hvarandra. Särskildt kan därom blifva fråga ur ekonomisk synpunkt, emedan om samma ting har flere värden, angifvande olika riktningar, hvari det kan användas, det såsom ofvan visats kan blifva att välja mellan de olika användningssätten. Då nu värdet är ett uttryck för den värderande personens uppskattning af de olika användningssätten, beror således möjligheten af ekonomisk beräkning däraf att en sådan jämförelse mellan olika slags värden är möjlig. — Ett tings värde i ett visst afseende för en person beror såsom sagdt af den betydelse personen tillägger tingets större eller mindre förmåga att tillfredsställa ett visst behof. Denna betydelse beror åter helt och hållet af den vigt behofvets tillfredsställelse eger för honom. Då människan vidare kan jämföra vigten för henne af *ett* behofs tillfredsställande med vigten af ett annat, kan hon äfven jämföra och mäta olika slag af värden med hvarandra. Hvarje ting har likväl alltid en viss grad af ett visst slags värde. Då nu olika grader af samma slags värde kunna med hvarandra jämföras, och jämförelsegrunden är den vigt den värderande tillägger de olika grader af behofstillfredsställelse tingen kunna medföra, kunna naturligtvis grader af olika slags värden med hvarandra jämföras och mätas.

Man kan sålunda ej blott tala om olika slag af värden hos ett eller flera ting, utan äfven säga att ett visst slag af värde hos ett ting är större, lika stort eller mindre än samma slag hos ett annat ting eller än ett annat slag af värde hos samma eller ett annat ting.

På detta sätt erhåller en person sålunda insigt om dels att hvarje af de ting, öfver hvilka han disponerar har för honom ett eller flere värden dels den inbördes storleken af dessa särskilda tings olika värden.

Den ekonomiskt verksamme måste använda de ting, hvaröfver han disponerar på så sätt, att summan af den

behofstillfredsställelse, som han vinner, blifver den största möjliga. Detta kan uttryckas på det sätt, att han skall använda tingen så, att de riktningar, i hvilka de resp. tingen användas, tillsammans representeras af den största möjliga summa af värden.[1]) Man har sagt att detta resultat skulle ernås genom att tillfredsställa behofven i den ordning, som deras vigt angifver. Men härigenom erhåller man blott säkerhet för att de i hvarje fall vigtigaste behofven tillfredsställas, men ej att genom de disponibla tingens användning den största möjliga behofstillfredsställelse åstadkommes. Sättet att utfinna hvilka behof det är ekonomiskt att med en gifven tillgång på medel tillfredsställa torde vara att först göra reda för sig alla de möjliga sätt hvartill de tillgängliga medlen såsom ett helt betraktade kunna användas och därefter undersöka storleken af det värde, som hvarje särskildt ting i hvarje fall genom användningen erhåller och slutligen med hvarandra jämföra de värdesummor som härigenom uppkomma. Sålunda kommer man till insigt om, hvilket eller hvilka sätt att använda totaliteten af de tillgängliga medlen utvisa den största värdesumman, och detta eller dessa sätt äro att anse såsom det eller de ekonomiska.[2]) Tillämpas detta ekonomiska

[1]) Härvid bör tagas i betraktande att ett och samma ting i vissa fall samtidigt i vissa fall alternativt kan fylla flere olika behof och således hafva flere slags värden.

[2]) Härvid blifver tydligen behofvens vigt eller storleken af tingens värden bestämmande, men väl att märka alla de olika behofven och alla de olika värdena. Man får därför ej, såsom Menger, säga att behofven skola tillfredsställas i den ordning, som deras vigt angifver så att alltid ett vigtigare behof går före ett mindre vigtigt. Att detta är oriktigt beror däraf, att ett sådant tillvägagående ej innebär någon garanti för att den största möjliga behofstillfredsställelse så väl med hänsyn till behofvens antal som graden af deras tillfredsställande ernås. Detta inses lätt genom följande exempel. Om en person förfogar öfver en kvantitet *k* af tinget *a* som är tjänligt att tillfredställa tre olika behof *A*, *B* och *C*, af hvilka *A* är vigtigare än *B* och *C* hvar

sätt kommer hvarje särskildt ting att användas till ett visst behofs tillfredsställande, och således ett af detta tings många värden att blifva bestämmande för tingets ekonomiska användning. Detta värde är dess *ekonomiska värde*. Det ekonomiska värdet hos ett ting bestämmes således af det behof, hvars tillfredsställelse, under förutsättning af ett ekonomiskt handlande, är af dispositionen öfver detta ting beroende. Härigenom kan det hända, att olika delar af

för sig men af mindre vigt än *B* och *C* tillsammantagna, och *A:s* tillfredsställande erfordrar kvantiteten *k* men *B:s* och *C:s* hvardera blott $^1/_2 k$, så är det tydligt att det ekonomiska sättet att använda kvantiteten *ka* är att tillfredsställa behofven *B* och *C* och ej behofvet *A*. Ty först härigenom åstadkommes den största möjliga behofstillfredsställelse, således i detta fall icke genom att tillfredställa det vigtigaste behofvet i första rummet. Det är ock tydligt att kvantiteten *ka* har större värde såsom medel för behofven *B:s* och *C:s* samtidiga tillfredsställande än såsom medel för *A:s*. Man skulle då kunna tro, att det ekonomiska användningssättet af de till en persons disposition stående ting vore det, hvarigenom hvarje ting användes i den riktning, som dess största värde angifver. Men detta är ofta omöjligt nämligen i det fall, att två eller flere ting hafva sitt största värde vid tillfredsställelsen af ett och samma behof, som genom hvartdera tinget för sig kan till fullo tillfredställas. Inträffar ett sådant fall blir det naturligtvis fråga om hvilket ting skall till behofvets tillfredsställande användas. Därvid får man likväl ej svara att det bästa medlet skall användas, utan man måste äfven taga i betraktande de öfriga behof som de respektive tingen kunna tillfredställa. Ej heller i detta fall får man låta behofvens vigt afgöra frågan. Om t. ex. en person har två ting *a* och *b*, hvilka båda kunna tillfredsställa hvardera af behofven *A* och *B* så likväl att *a* såsom medel att tillfredsställa *A* har värdet 20 och såsom medel för *B:s* tillfredsställande värdet 10, *b* däremot värdet 18 vid *A:s* och värdet 7 vid *B:s* tillfredställande, får man ej säga att *A* såsom det vigtigare behofvet skall tillfredsställas med det bättre medlet *a* och *B* med det sämre *b*. Tvärtom måste ur ekonomisk synpunkt i detta fall *a* användas till *B:s* tillfredsställande och *b* till *A:s*, emedan härigenom summan af värdet å *a* och *b* blifver 28, då den i motsatt fall blifver blott 27.

samma slags ting erhålla sins emellan olika ekonomiska värden eller att den ena eger, men den andra saknar ekonomiskt värde.

Vi hafva hittills endast fäst oss vid de ting, öfver hvilka en person omedelbart genom besittning förfogar. Såsom ofvan anmärktes måste dock vid bestämmande af lagarne för den ekonomiska verksamheten äfven tagas i betraktande, att en person medelst de ting, öfver hvilka han omedelbart disponerar, kan förfoga medelbart genom byte eller produktion öfver andra ting. Det återstår därför att bestämma, när han skall ur ekonomisk synpunkt företaga byte eller produktion. Hvarje värde, som tillägges ett ting, omedelbart på grund af egenskaper hos detta ting har man kallat bruksvärde i motsats mot bytesvärde, som man har bestämdt såsom det värde ett ting eger genom sin bytbarhet. Detta värde beror naturligtvis af det värde man tillägger det ting, som kan genom byte erhållas i stället för det i fråga varande. Ett tings bytesvärde förutsätter således att tinget betingar ett pris, då man med pris menar det ting, som kan erhållas i stället för ett annat. Är nu detta pris ett ting med värde för den, som skall tillbyta sig detsamma, så har det ting, som betingade priset bytesvärde. Och i samma mån, som detta värde växer eller aftar, växer och aftar det senare tingets bytesvärde. Med ett ord ett tings bytesvärde för en person *är* bruksvärdet för samma person å det ting, som kan erhållas i utbyte mot detsamma. Då nu detta senare kan vara af flerfaldigt värde, kunna äfven ett tings bytesvärden blifva flere. Därtill kommer att ett och samma ting kan utbytas alternativt mot ett eller flere andra ting, hvilket är ännu en orsak till att öka antalet af ett tings bytesvärden. Annorlunda uttryckt kan man säga, att man vid bestämmande af de olika slags värden man kan tillägga ett ting skall ej blott fästa sig vid dess egenskaper såsom ett ting, utan äfven vid dess egenskaper såsom ett bytbart ting, en vara. Såsom vara eger den alla de värden, som de ting omedelbart ega, som kunna erhållas såsom pris.

Är detta utredt har man i sitt ekonomiska handlande att förfara så som ofvan sagts, emedan de där gifna reglerna äro fullt tillämpliga. Med tillämpning af dessa blifver antingen något af tingets bruksvärden eller ock något af tingets bytesvärden tingets ekonomiska värde.

Det andra sättet, hvarpå man medelbart genom ett ting kan förfoga öfver andra ting, är genom produktion. Till produktion räknas frambringande eller skapande af ett nytt förut ej existerande ting. Produktion består i att man uppoffrar ett eller flere ting (yttringar af mänsklig arbetsförmåga och yttre ting) och förvandlar dem till ett nytt ting. Dessa ting, som uppoffras kunna hafva bruks- eller bytesvärde eller ock sakna sådana. I senare fallet är blott deras värde såsom produktionsmedel att taga i betraktande. Detta värde, som vi kalla produktionsvärde, beror tydligen af värdet å det ting, som produceras, eller rättare sagdt ett tings produktionsvärde är värdet å det ting, som medelst det förra kan produceras. Då nu detta ting kan ha flere (bruks- eller bytes-) värden, kan ett ting äfven hafva flere produktionsvärden för samma person. Härtill kommer att samma ting kunna tjäna att alternativt frambringa flere andra ting eller också att ett eller flere ting kunna ingå i olika produktioner jämte andra ting, som äro olika för hvarje produktion. Har tinget nu flere produktionsvärden eller har det jemte sitt produktionsvärde äfven bytes- eller bruksvärde, blifver det af dessa värden det ekonomiska, som angifver det användningssätt af tinget i fråga, som enligt ofvan gifna bestämning af ekonomisk verksamhet fordras af en ekonomiskt handlande person.

Vetenskapen om den ekonomiska verksamheten kalla vi den ekonomiska vetenskapen eller ekonomin. Man har gifvit denna vetenskap andra benämningar såsom nationalekonomi, politisk ekonomi, socialekonomi, socialvetenskap och dylikt. Så vidt det endast är fråga om benämningen såsom sådan, kan det väl synas som om densamma är tämligen likgiltig, så snart man med de olika namnen

menar ett och detsamma. Afven om detta skulle medgifvas, eger detta dock ingen tillämpning med afseende på förevarande vetenskaps benämning, ty variationerna af denna innebära i själfva verket olika uppfattningar af vetenskapens begrepp. De skiljaktigheter i sak, som de ofvan anförda namnen sinsemellan beteckna lämna vi här åsido. Vi fästa oss endast vid den olikhet, som består mellan vår definition och den uppfattning af den ekonomiske vetenskapen, som hvarje af dessa benämningar innebär, den nämligen, att enligt dessa senare den ekonomiske vetenskapens föremål är icke den ekonomiske verksamheten i allmänhet, utan nationens eller mänsklighetens ekonomiska verksamhet. Skälet till denna bestämning af den ekonomiska vetenskapens begrepp kan ej vara annat än att en verklig ekonomisk verksamhet ej skulle kunna tänkas annat än för en nation eller mänskligheten. Och forskar man närmare efter grunden till detta påstående får man till svar dels, att den ekonomiska verksamheten till sin natur är en samhällsverksamhet, dels inga lägre samhällen än nationen ega ekonomisk själftillräcklighet, det är dispositionen öfver de medel, som erfordras för ett verkligt ekonomiskt bestånd. Att så är förhållandet, visar erfarenheten, ty ekonomien uppställer bland andra fordringar på den ekonomiska verksamheten dels den att arbetet skall delas och förenas, och detta förutsätter samverkan mellan flere, dels att denna samverkan skall ega rum mellan så många och så beskaffade individer, att denna delning och förening af arbetet skall kunna blifva så fruktbärande som möjligt. Men detta vill med andra ord säga, att endast det delade arbetet *kan* vara ekonomiskt. Skälet härtill kan åter ej vara något annat än det att vissa måls vinnande är omöjligt eller möjligt endast i en viss lägre grad om arbetet ej är deladt. Altså finna vi att denna bestämning af nationalekonomiens föremål hvilar på en af de uppfattningar af den ekonomiska verksamheten, som vi ofvan bevisat vara oriktig, nämligen den, att det för den ekono-

miska verksamheten väsentliga skulle ligga i karaktären af det mål, till hvars vinnande den ekonomiska verksamhetens föremål skall tjäna såsom medel. Af den bestämning af den ekonomiska vetenskapen, som vi ofvan gifvit kan man åter ej härleda någon fordran, att samverkan måste vara något för denna verksamhet väsentligt. Det ekonomiska momentet i en verksamhet består såsom sagdt i att med tillgängliga medel åstadkomma den största möjliga behofstillfredsställelse. Huruvida detta fordrar samverkan mellan flere, beror af sekundära omständigheter. Först och främst att så är möjligt. Den från andra människor isolerade kan nog vara ekonomiskt verksam. Detta stämmer ock öfverens med det allmänna föreställningssättet. Äfven om möjlighet till samverkan mellan flere finnes, är det dock ej sagdt, att denna kan uppställas såsom en ovilkorlig fordran på den ekonomiska verksamheten, något som ekonomiske författare äfven pläga medgifva.[1])

De bestämningar, som ekonomin finner vara väsentliga för den ekonomiska verksamheten, har man kallat för ekonomiska lagar. Angående naturen af dessa lagar råda skilda meningar. Att de icke, såsom många synas anse, äro i filosofisk mening praktiska lagar, framgår däraf att ekonomin ej säger att människan bör vara ekonomisk verksam, utan endast att, om människan vill vara ekonomiskt verksam, måste hon på det och det sättet förfara. Dessa lagar äro därför att beteckna såsom teoretiska lagar eller naturlagar i vidsträckt bemärkelse, det är sådana lagar, hvars förverkligande är nödvändigt. Att uppställa ekonomiska lagar för en verksamhet vill intet annat säga än att angifva det sätt, hvarpå denna verksamhet måste försiggå för att den skall kunna betecknas såsom ekonomisk, det är såsom en verksamhet, hvilken innebär en sådan användning af till-

---

[1]) En annan fråga är om en enskild individs ekonomiska verksamhet för sig kan vara föremål för den ekonomiska vetenskapen.

gängliga medel, att genom dem den största möjliga behofstillfredsställelse åstadkommes.

Vi hafva härmed bestämt begreppen ekonomisk verksamhet och ekonomisk lag och öfvergå nu att definiera kapital och kapitalbildning.

Ett utmärkande drag för den ekonomiska vetenskapen är en synnerligt stor brist på samstämmighet och precision i terminologin. Särskildt och kanske i högsta grad gäller detta om termerna kapital och kapitalbildning. Tydligt är att detta förhållande skall menligt inverka på vetenskapens utveckling, hvarför det är af synnerligt vigt att afhjälpa denna brist särskildt i fråga om vetenskapens grundbegrepp, till hvilka kapital hörer. Det blifver då fråga om sättet att åstadkomma denna öfverensstämmelse Såsom ett sådant sätt har förordats[1]) att åstadkomma en formlig öfverensstämmelse mellan vetenskapens idkare på basis af det för vetenskapen lämpligaste. Man har därvid likväl förbisett, att kapital är ett ord, som redan i språkbruket har en viss betydelse, är uttryck för en viss föreställning. Då det nu ur flere synpunkter är olämpligt att särskildt i en med det praktiska lifvet så nära sammanhängande vetenskap, som den ekonomiska begagna från språket lånade termer i helt annan kanske motsatt betydelse mot den, de fått genom allmänna språkbruket, måste sättet att komma till en bestämning af kapitalets begrepp blifva att först undersöka den eller de föreställningar, som språkbruket fäster vid detta ord och härpå, så vidt detta från vetenskapens synpunkt är görligt, grunda bestämmande af kapitalets begrepp.

I allmänhet fäster man vid termen kapitalbildning föreställning om en sparande verksamhet. Om man nämligen också ej lämnar ur sigte att en person kan ega kapital utan att hafva genom sparsamhet förvärfvat det, är dock kapitalets bestånd såsom kapital beroende af att dess

---

[1]) Knies, Geld und Credit I sid. 19.

egare bevarar det d. ä. är sparsam. Med andra ord en bestämning i den allmänna föreställningen om den kapitalbildande verksamheten är att genom densamma gods (d. ä. det som kan medverka till behofs tillfredsställande) undandrages den omedelbara konsumtionen och bevaras för framtiden. Man talar om andligt kapital, kapital af kunskaper och menar därmed en fond af kunskaper, af hvilka man hela lifvet kommer att hafva nytta. Med föreställningen om kapital följer äfven föreställningen om någon nytta, man har af de kapitaliserade godsen, som man ej har af dem, som omedelbart konsumeras. Vanligen har man därvid för ögonen en inkomst af kapitalet. Att detta dock ej är det enda sätt, hvarpå man anser kapitalet kunna gagna, synes af andra uttryck såsom att man bör i ungdomen samla ett kapital, hvaraf man kan lefva i ålderdomen och dylikt. Vidare säger man, att det är ett vilkor för att drifva någon större affär att ega kapital. I andra uttryck ställes kapitalisten i en viss mottsättning mot arbetaren och härigenom kapitalet mot arbetet. Slutligen plägar man identifiera kapital med en penningsumma.

Detvar först den s. k. *fysiokratiska* skolan som lämnade något egentligt bidrag till bestämning af kapitalbildningens begrepp. Såsom bekant utgingo fysiokraterna från den förutsättningen, att jorden vore källan till all rikedom, ty endast ur denna kan enligt dem människan förskaffa sig hvad som är nödigt för hennes uppehälle och för tillfredställelsen af hennes behof i allmänhet. Därför kan människans arbete ej sägas skapa någon rikedom. Detta kan endast draga ur jorden den rikedom, som där finnes eller ock förändra sammansättning och form hos jordens produkter, så att de blifva lämpliga att af människorna brukas. Det arbete, som nedlägges på jorden, har dock det företräde framför annat slag af arbete, att det får sin lön af så att säga jorden själf, då däremot alt annat arbete betalas af den jordbrukande klassen, af det öfverskott öfver dess egna behof, som denna klass lyckats draga ur jorden.

Kapital är enligt fysiokraterne lösa gods reserverade för framtida behof. ”Så snart människor finnas”, säger *Turgot*, ”hvilka besittning af jord tillförsäkrar en årlig inkomst mer än tillräcklig för att tillfredsställa alla deras behof, bör det äfven finnas människor, som antingen af ängslan för framtiden eller af vanlig klokhet lägga af en del af det de få in hvarje år, vare sig för att möta möjliga olyckshändelser eller för att öka sin välmåga” . . . ”Hvar och en, som vare sig genom inkomsten af sin jordegendom eller genom lönen för sitt arbete eller yrke erhåller årligen mer värden än han behöfver gifva ut, kan lägga af detta öfverskott och spara det: dessa sparda värden är det, som man kallar kapital.”

Det är från fysiokraternas ståndpunkt fullt konsekvent att sålunda bestämma kapitalbegreppet. Att de ej upptogo jorden såsom en möjlig beståndsdel af kapital kan väl synas såsom ej fullt konsekvent, då ju den är ett gods, som redan just genom sin natur är i viss mån undandraget från omedelbar konsumtion och reserveradt för framtiden, men är lätt förklarligt på grund af den betydelse de tillade jorden i förhållande till all annan rikedom, hvilket gjorde att de skarpt skilde mellan jorden och lösa gods. — Dessa från den omedelbara konsumtionen undandragna gods skilja sig från de gods, som omedelbart konsumeras därigenom, att de kunna gifvas annan användning än dessa senare. Så kunna de brukas till att trygga framtida behofs tillfredställande. Turgot säger: ”Den klenmodige, girige, som blott samlar pengar för att befria sig från fruktan att i en oviss framtid sakna för lifvet nödvändiga saker, lägger sina pengar i hög. Om farorna som han förutsett inträda och om han bringas genom nöd att hvarje år lefva af sin skatt eller om en slösaktig arfvinge depenserar den, blifver denna skatt snart uttömd och kapitalet går helt och hållet förloradt för egaren. Denne senare kan dock däraf draga bättre gagn.” Såsom sådana sätt uppräknar Turgot: att köpa en jordegendom, som gifver en viss inkomst, att arrendera en jordegendom och nedlägga sitt kapital på densamma; att använda kapitalet i industriens eller handelns tjänst; att låna det mot ränta åt dem, som behöfva det. Häraf synes, att Turgot ansåg, att äfven blotta möjligheten att tillfredsställa framtida behof vore ett sätt, hvarigenom kapitalet gagnade, om han ock dels ej hade klart för sig naturen af detta gagn dels ansåg att detsamma vore af lägre grad än det, som åstadkoms genom något af de andra slags bruk, som kunde gifvas åt kapitalet.

Såsom sagdt, var det från fysiokraternas ståndpunkt befogadt att inskränka kapitalbegreppet till materiella ting Ty fysiokraterna kände ju utom jorden ingen annan rikedom än de kroppsliga tingen. Så snart man åter öfvergifver denna åsigt om rikedom och gods och äfven erkänner annat för gods än det, som är en materiel produkt af den yttre naturen, måste man antingen utvidga begreppet kapital eller ock gifva andra skäl för bibehållande af fysiokraternas inskränkning.

Adam Smith framställer sin åsigt om hvad som skall förstås med kapital i II Boken 1 kap. af ”The nature and causes of the Wealth of Nations” sålunda: ”Om det förråd, som en person eger, ej är större än att det är tillräckligt för att underhålla honom några dagar eller veckor, tänker han sällan att af detsamma erhålla någon inkomst. . . . Men när han kommer i besittning af ett förråd, som är tillräckligt för att underhålla honom månader eller år, bemödar han sig naturligen att draga inkomst af den större delen af detsamma, i det han afsätter för sin omedelbara konsumtion endast så mycket, som är nödvändigt för att underhålla honom tills denna inkomst börjar flyta in. Hela hans förråd blifver deladt i två delar. Den delen, han väntar skola lämna honom en inkomst, kallas hans kapital”. Härefter indelar Smith kapitalet i rörligt och fast kapital och räknar till det senare slaget bland annat odlingar och förbättringar af jorden och af samhällets medlemmar förvärfvade färdigheter.

Slutligen säger Smith på samma ställe: "Att underhålla och öka det förråd, som reserveras för den omedelbara konsumtionen, är det enda målet och syftet för både det fasta och rörliga kapitalet. Det är detta förråd, som föder, kläder och skaffar bostad åt människorna. Deras rikedom eller fattigdom beror af rikhaltigheten eller knappheten i de tillflöden, som dessa två slag af kapital kunna lämna till det för den omedelbara konsumtionen reserverade förrådet."

Af detta framgår således, att Adam Smith ansåg kapital vara hopsparda gods, afsedda att användas så att de kunna öka möjligheten till behofs tillfredsställande. Huru han från denna bestämning af kapitalets begrepp kunde komma till de öfriga speciellare bestämningar hos kapitalet, vi ofvan framstält, är lätt att fatta, om man betänker från hvilka förutsättningar Smith utgick. Såsom bekant, hyllade Adam Smith en mot fysiokraternes motsatt åsigt om källan till rikedom och värde. "En nations årliga arbete är den källa, som ursprungligen förser densamma med alla de nödvändiga gods och den komfort, som den årligen konsumerar" bilda inledningen till hans ofvan anförda skrift. Arbetet är således enda källan till rikedom och värde. *Det* i produkterna, som är af naturen, är åter af intet värde. Det enda sättet att öka ett tings värde var således för Adam Smith att nedlägga arbete på detsamma, d. ä. använda det i produktion. Då han nu definierade kapital såsom de värdefulla och nyttiga ting, som skola tjäna att öka möjligheten till konsumtion, och han icke såg någon annan utväg härtill än att nedlägga arbete på desamma eller att sätta arbete i gång medelst dem, är det tydligt, att han måste ställa den fordran på det, som skulle kunna erkännas såsom kapital, att det skulle användas till produktion. Det var således ur denna synpunkt fullt konsekvent af Smith att i detta afseende inskränka kapitalbegreppet, sådant det blifvit bestämdt af fysiokraterne, så att han ej räknade till kapital de gods, som blott bevarades för framtiden utan att användas till produktion.

Samma åsigt om värdets grund gjorde, att Smith såsom föremål för kapitalbildning endast kunde räkna produkter af arbete. Detta hade till följd, att han ej räknade jorden i dess naturliga tillstånd såsom föremål för kapitalbildning men däremot de odlingar och förbättringar, som nedlagts på densamma, ty dessa voro resultat af mänskligt arbete.[1]) Vidare räknade Smith ej den arbetsförmåga, människan fått af naturen till kapital, men väl den färdighet, hvartill människan lyckats uppöfva densamma, ty denna färdighet var en produktion af arbete.[2]) I dessa hänseenden vidgade Smith således det af fysiokraterna uppstälda kapitalbegreppet.

Såsom bekant, lyckades det Smithska systemet att tillvinna sig gillande af de fleste af vetenskapens idkare vid

---

[1]) Smith l. c. Book II chap. I: »III. Of the improvements of land, of what has been profitably laid out in clearing, draining, enclosing, manuring, and reducing it into the condition most proper for tillage and culture. An improved farm may very justly be regarded in the same light as those useful machines which facilitate and abridge labour, and by means of which an equal circulating capital can afford a much greater revenue to its employer. An improved farm is equally advantageous and more durable than any of those machines, frequently requiring no other repairs than the most profitable application of the farmers capital which is employed in cultivating it.

[2]) Smith l. c. Book II chap. I »IV. Of the acquired and useful abilities of all the inhabitants or members of the society. The acquisition of such talents by the maintenance of the acquirer during his education, study or apprenticeship, always cost a real expense, which is a capital fixed and realized, as it were, in his person. Those talents *as they make a part of his fortune*, so do they likewise of that of the society to which he belongs. The improved dexterity of the workman may be considered in the same light as a machine or instrument of trade which abridges labour, and which, though it cost a certain expense, repays that expense with a profit.

denna tid. Och desse nöjde sig ej med att förklara Smiths läror för sanna och riktiga, såvidt man då kunde inse, utan man trodde sig i Smiths system hafva funnit en för alla tider gällande grundval för den ekonomiska forskningen. Detta hade naturligtvis till följd, att Smiths läror med få undantag okritiskt reproducerades af hans beundrare och att, i fall att någon ändring gjordes, man sökte därvid så litet som möjligt skilja sig från mästarens lära. Att ett sådant förfarande under alla förhållanden måste vara af menlig inverkan på en vetenskaps utveckling, är tydligt. Att det särskildt med afseende på den ekonomiska vetenskapen medförde ofantlig skada, berodde däraf, att Smiths läror, huru väsentligt inflytande de i det hela än må hafva haft på vetenskapens utveckling, ej blott voro i flere afseenden oriktiga utan hans terminologi tvätydig och oklar. Den oklarhet och brist på enhet och precision, som än i vår tid vidlåda de ekonomiska begreppsbestämningarna, äro att betrakta såsom ett arf från Smith, som öfverlämnats genom hans okritiska beundrare.

Det sagda gäller näst efter Smiths värdeteori måhända i högsta grad om hans kapitalteori. Den grundade sig, såsom ofvan visats, väsentligen på hans värdeteori. Det hade då varit att vänta, att, då riktigheten af hans värdeteori började betviflas och bestridas, hans kapitalteori skulle röna samma öde. Men så har ej skett, utan äfven de författare, som insett oriktigheten i hans teori om värde, hafva dock ej lyckats frigöra sig från hans kapitalteori, om de ock i en eller annan punkt modifierat densamma.

Såsom sagdt, grundade Smith sin lära om kapitalet på sin teori om värdet såsom arbetsprodukt. Vi erinra om, att Smith uppställde kapitalgods såsom motsats mot gods ämnade till omedelbar konsumtion och betecknade den fördel, som kapitalbildningen medförde såsom ett sätt att af de kapitaliserade godsen erhålla större gagn än om de omedelbart konsumerades. Detta gagn vore, att deras kvantitet förökades, så att ändamålet för kapitaliseringen

blef att öka konsumtionsförrådet. Detta kunde endast ske genom att använda dessa konsumtionen undandragna gods så, att de lämnade en inkomst, och detta åter förutsatte, att arbete nedlades i dem, d. ä. att de användes såsom produktionsfaktorer. Häremot anmärkte emellertid *socialismen*, att detta resonnemang beror på ett felslut. Utgår man nämligen såsom Smith från att arbetet är källan till all rikedom, alt värde, är det naturligtvis en orimlighet att tala om att ett kapital, som ju skiljes från själfva arbetskraften, skall kunna sägas afkasta något, gifva någon inkomst. Egde arbetaren sjelf det, som Smith kallar kapital, vore det tydligt, att man ej kunde säga, att kapitalet gaf honom en inkomst, då ju Smith själf sagt, att all rikedom hade sitt enda ursprung i arbetet. Ger nu kapitalet ingen inkomst, så upphör det att vara kapital. Derför säger socialismen, att så snart arbetaren kommer i besittning af kapitalet upphör det att vara kapital, emedan det ej lämnar någon inkomst. Är däremot det kapitaliserade i annans hand än arbetarens, så är det kapital, ty då lämnar det inkomst åt sin egare. Men huru? Jo därigenom att egaren af kapitalet tvingar arbetaren att nöja sig med en arbetslön, som är af mindre värde än det, arbetaren producerar. Ur ekonomisk synpunkt har naturligtvis arbetaren rätt till hela arbetsprodukten, så vida det värdefulla i ett ting är resultatet af det arbete, som å tinget nedlagts. Men därigenom att kapitalet befinner sig i annans hand än arbetarens, kan kapitalisten tvinga arbetaren att afstå en del af sitt arbetes produkt åt honom, hvilket bildar inkomsten af kapitalet. Smith själf erkänner denna konsekvens af sin lära då han Bok I kap. VI säger: "I det tidiga och råa samhällstillstånd, som går före både samlande af förråd och jordens besittningstagande, synes förhållandet mellan de kvantiteter arbete, som äro nödvändiga för att förvärfva olika ting, vara den enda omständighet, som kan lämna någon regel för utbytet dem emellan"... "Så snart som förråd samlats i särskilda personers händer, är det naturligt, att

några af dem skola använda det genom att gifva arbete åt arbetare, hvilka de förse med råämnen och underhåll i afsigt att göra en vinst genom försäljningen af deras arbete eller genom det värde, som deras arbete tillägger råämnena. Vid utbytet af den färdiga produkten antingen mot pengar, arbete eller andra gods, måste, utöfver det som går åt att betala priset på råämnena och arbetarnes löner, något gifvas i och för entreprenörens vinst, hvilken äfventyrar sitt förråd i företaget. Det värde, hvilket arbetarne lägga till råämnena, upplöser sig därför i detta fall i två delar, af hvilka den ena betalar deras löner, den andra vinsten åt deras arbetsgifvare å det förråd af råämnen och löner, som han förskotterat" och kap. VIII. "Arbetets produkt utgör den naturliga ersättningen eller lönen för arbetet. Under det ursprungliga sakernas skick, som föregår både jordens besittningstagande och samlande af förråd, tillhör arbetets produkt i sin helhet arbetaren. — — Men detta sakernas ursprungliga skick, under hvilket arbetaren åtnjöt hela produkten af sitt eget arbete, måste upphöra i och med jordens besittningstagande och samlande af förråd. — — — Så snart jorden blir enskild egendom, gör jordegaren anspråk på del i nästan hela den produkt, som arbetaren kan åstadkomma från jorden. Hans ränta utgör det första afdraget från produkten af det på jorden använda arbetet. Det händer sällan att den person, som plöjer jorden, har att underhålla sig tills han får in skörden. Hans underhåll förskotteras honom vanligen från förrådet af en husbonde, arrendatorn, som sysselsätter honom och som ej skulle hafva något intresse i att sysselsätta honom, såvida han ej finge del i produkten af hans arbete eller såvida ej hans förråd återställdes åt honom jämte en vinst. Denna vinst bildar ett andra afdrag från det på jorden använda arbetets produkt".

Af alt detta, säger Socialismen, synes att kapitalet förutsätter en klass af lönarbetare, att således kapitalet finnes i annans händer än deras, som skola nedlägga arbete

på detsamma. Ty endast under denna förutsättning lämnar kapitalet inkomst, d. ä. är kapital i verklig mening.[1])

[1]) Det är i Karl Marx' skrift "Das Kapital", som den socialistiska teorin om kapitalbildningen fått sitt egentligaste uttryck. Man måste, enligt Marx, skilja mellan ett tings bruksvärde och ett tings värde i egentlig mening. Med bruksvärde förstår han detsamma som tingets nyttighet eller dess förmåga att tillfredsställa ett behof. Denna tingets förmåga beror af tingets egenskaper, men ej i ringaste mån däraf, huruvida det kostat mycket eller litet arbete att komma i besittning af tinget. Ett tings värde åter beror enligt Marx af den kvantitet arbete, som dess frambringande kostat. Därvid är likväl att märka, att detta arbete har en dubbel karaktär. Å ena sidan är det nämligen på visst sätt kvalificeradt arbete, som åstadkommer en viss slags nyttig produkt. Såsom sådant är det grund till tingets bruksvärde eller nyttighet. I denna egenskap är det sålunda grund till den olikhet, som existerar mellan tingen. Arbete såsom ett visst slag af arbete kan till följd häraf ej vara grund till värdet. Ty värdet är något för olika beskaffade ting gemensamt och kan således ej vara grundadt på något, som just åstadkommer tingens olikhet. Å andra sidan finnes det något, som är gemensamt för alt arbete, huru beskaffadt det än må vara. Detta gemensamma finner man genom att först och främst abstrahera från den ofvan nämda skilnaden mellan olika slag af arbete. Härefter återstår endast, att arbetet är mänskligt arbete, föryttning af mänsklig arbetskraft eller, såsom Marx uttrycker det, abstrakt mänskligt arbete. Såsom produkter af detta arbete, såsom krystallisationer af detta abstrakta arbete äro tingen värden. Värdets storlek bestämmes af den kvantitet af den "värdebildande substansen", arbetet, som finnes i tinget. Denna kvantitet mätes genom den tid arbetet varar. Men vid bestämmande af denna kvantitets storlek, måste man vidare abstrahera från de olikheter, som finnas mellan olika människors arbetskraft, ty det arbete, som skall kunna läggas till grund för tingens värden, måste vara ett och detsamma för alla. Man måste därför till grund för bestämmande af tingens värde lägga en arbetskraft, som är medelproportionalen af de sociala arbetskrafterna (gesellschaftlicher Durchschnitts-Arbeitskraft). Tingens värden bestämmas härvid af det arbete, som en sådan arbetskraft utrustad med normala hjälpmedel för produktion (gesellschaftlich-normalen Produktionsbedingungen) behöfver för tingens frambringande.

Man måste medgifva, att detta blifver konsekvensen af Smiths värdeteori. Antingen måste man därför upp-

---

När nu två ting utbytas mot hvarandra, när de sålunda uppträda såsom varor, är det naturliga, att de utbytas så, att hvar och en af de bytande erhåller lika mycket värde, som han lämnar ifrån sig. Detta är den enda grund för bytet, som är förenlig med båda parternas intresse. Ty den ene kan ej erhålla ett större värde, utan att den andre erhåller ett så mycket mindre. Om A af B byter till sig en vara, som är mer värd än A:s vara, har tydligen B lämnat ifrån sig en vara, som är af större värde än den han fått i dess ställe. Men hvarför sker då byte? Jo, svarar Marx, emedan man genom detsamma kan vinna i bruksvärde. Man kan lämna ifrån sig ett ting, som för en har intet eller ringa bruksvärde eller nyttighet och få i utbyte ett ting med precis samma värde men med större bruksvärde. Detsamma gäller om bytet förmedlas genom penningar. Det sönderfaller visserligen i så fall i två akter: försäljning och köp, men slutresultatet blir detsamma. Vid försäljningen lämnar man ifrån sig ett ting mot penningar af samma värde, för att sedan med dessa penningar köpa ett ting, som har större bruksvärde (men samma värde), som den vara man försålt. Byte eller försäljning och köp kunna således enligt regeln ej medföra någon vinst i värde. Den ursprungliga formen för varucirkulationen är sålunda, att man först utbyter varor mot penningar och sedan dessa penningar mot varor, som man behöfver. Men jämte denna form finner man en annan, som består däri att penningar utbytas mot varor, hvilka sedermera utbytas mot penningar. Besittning af penningar bildar sålunda såväl utgångspunkten för, som resultatet af transaktionen. Det är häraf en följd, att man af denna transaktion ej kan draga samma slags nytta, som af den förut nämda. Ty resultatet af denna senare är besittning af precis samma slags vara, som man före densamma innehade, nämligen penningar. Någon vinst genom ökadt bruksvärde har man således ej ernått. Skall det nu vara någon mening med en sådan transaktion, måste den medföra en tillökning i värde. Man måste således genom försäljningen af varan erhålla ett större penningevärde än det, man erlade vid köpet af varan. Detta plus i värde, som man genom en sådan transaktion erhåller, kallar Marx "Mehrwerth". Såsom skapare af sådant «Mehrwerth» äro penningar kapital.

visa dennas oriktighet eller ock erkänna socialismens bestämning af kapitalet såsom riktig. Att Smiths värdeteori

---

Men är en sådan förökning i värde möjlig och, om möjlig, förklarlig? — Först och främst synes det, säger Marx, vara omöjligt, att detta "Mehrwerth" kan härleda sig ur varucirkulationen. Försiggår nämligen utbyte eller köp och försäljning af varor på naturligt och normalt sätt, måste de utbytta varorna vara af lika värde. Något bildande af «Mehrwerth» synes härvid omöjligt. Skulle åter varucirkulationen ej ske så att varor af lika stort värde utbytas mot hvarandra, kan utbytet försiggå antingen så, att köpare af varor hafva något privilegium på att köpa varorna under deras värde eller ock så, att säljarne kunna sälja sina varor öfver deras värde. Men i hvilketdera fallet som hälst är bildande af "Mehrwerth" omöjligt, emedan hvad man i förra fallet vinner i värde såsom köpare, förlorar man såsom säljare och tvärtom i det senare fallet. Om t. ex. A såsom köpare kan köpa en vara, som är värd 100 kronor för, 90 kronor d. ä. 10 % under dess värde, måste han naturligtvis såsom säljare aflåta den till B (såsom köpare) 10 % under dess värde d. ä. för 90 kronor. Sålunda synes det vara omöjligt att ur varuutbytet förklara bildande af "Mehrwerth". Men kan då detta „Mehrwerth" förskrifva sig från annan källa än varuutbytet? — Varucirkulationen är summan af de förhållanden, i hvilka varornas egare såsom sådana stå till hvarandra. Utom densamma står man endast i förhållande till sin egen vara och till dennas värde såsom producent, d. ä. man kan gifva värde åt varan genom att på densamma nedlägga arbete. Men man kan ock blott genom sitt arbete bilda värde, ej bilda något värde, som i sin tur kan själf föröka sig, skapa något "Mehrwerth". Det är altså omöjligt, att varuproducenten utom varucirkulationen, utan att träda i beröring med andra varuegare, kan förvandla penningar eller varor i kapital.

Det finnes likväl en vara, som är så beskaffad att den möjliggör bildande af «Mehrwerth». Denna vara är arbetsförmågan eller arbetskraften. — Å ena sidan har arbetskraften värde. Detta bestämmes liksom hvarje annan varas värde af den för dess produktion nödvändiga arbetskvantiteten. För att arbetskraften skall kunna verka, fordras att arbetaren har sitt uppehälle och sin hälsa. d. ä. disponerar öfver de underhållsmedel, som äro nödiga för att han skall kunna föra ett normalt lif. För att arbetskraft skall kontinuerligt utbjudas, fordras att arbetaren di-

är felaktig, därmed kom man snart underfund, och flere förändringar i densamma hafva vidtagits. Så har man

sponerar öfver medel att uppfostra barn d. ä. underhållsmedel. Arbetskraftens värde upplöser sig således i värdet af en bestämd summa af underhållsmedel och beror altså af den för dessa underhållsmedels produktion nödvändiga arbetstiden. På detta sätt och med afseende fäst därvid att vissa af dessa underhållsmedel måste förnyas dagligen, andra endast på längre mellantider, kommer man till insigt om hvad arbetskraftens bruk under en dag är värd. — Å andra sidan har arbetskraften den egenskapen att vara källan till, att kunna skapa värde. —

Utbjudes nu arbetskraften i marknaden, kan den naturligtvis under normala förhållanden ej betinga högre pris än som motsvarar dess värde. Den, som köper arbetskraft, använder den såsom medel att producera, d. ä. skapa nytt värde. Det minsta värde denne fordrar att genom arbetskraftens bruk erhålla är naturligtvis värdet af det, som han gifvit för dispositionen öfver arbetskraften. Om t. ex. arbetskraftens värde för en dag utgöres af 6 timmars normalt arbete, d. ä. de för arbetarnes uppehälle under en dag nödvändiga underhållsmedel kunna produceras med 6 timmar normalt arbete, och köparen betalt detta värde, är det minsta denne senare fordrar, att arbetaren för hans räkning förrättar 6 timmars normalt arbete. Emellertid nöjer sig ej köparen med detta minimum. Han har betalt arbetaren hvad hans arbetskraft för en dag är värd. Altså, resonerar köparen, eger han att fordra att arbetaren för hans räkning arbetar en dag. På detta sätt lyckas köparen af arbetskraften att genom bruket af arbetarens arbetsförmåga erhålla ett värde, som är större än det pris han gifvit. Om han t. ex. låter arbetaren arbeta 10 timmar, vinner han, då han ju för arbetskraften gifvit blott ett värde motsvarande 6 timmars arbete, ett värde af 4 timmars arbete. På detta sätt afkasta de varor, med hvilka han köpt arbetskraften, ett "Mehrwerth", de äro kapital och han kapitalist.

För att detta skall gå för sig, fordras likväl såsom tydligt är, att personer finnas, som utbjuda sina arbetskrafter omedelbart till salu. Så länge hvar och en endast medelbart, nämligen i form af varor, som han producerat, försäljer sitt arbete, är det omöjligt att förvandla penningar eller andra varor till kapital. Men hvarför utbjudas arbetskrafter omedelbart till salu? Tydligen därför, att egarne ej disponera öfver de råämnen och hjälpmedel, som arbetskraftens användning fordrar. Möjligheten af kapital och kapitalbildning förutsätter således tillvaron af en mängd människor, som ej hafva mycket mer af värde än sin arbetskraft, d. ä. en befolkning af för lön arbetande proletärer.

kommit till insigt om att ting kunna hafva värde äfven utan att något arbete nedlagts på dem, att således rena naturgåfvor kunna hafva värde. Men i och med detsamma man erkänner detta förlorar det skäl sin giltighet, som föranledde Smithska teorin att från kapitalgodsen utesluta jorden och människans arbetsförmåga. Det var först Say och Canard och efter dem Herrmann, som visade det oriktiga i att ej räkna jorden till kapital.[1]) Hvad arbetskraften beträffar, yppade sig snart försök att bevisa, att äfven denna skulle kunna vara föremål för kapitalbildning. Så hos Canard och hos J. B. Say. Deras åsigter funno dock inga anhängare. Men åsigten har nyligen åter framstälts och dess riktighet bevisats af Menger "Grundsätze der Volkwirthschaftslehre 1872".

För att ett ting skall kunna kallas ett gods, erfordras enligt Menger föreningen af följande fyra förutsättningar: 1) Ett mänskligt behof. 2) Sådan beskaffenhet hos tinget, som gör det tjänligt att bidraga till detta behofs tillfredsställande. 3) Insigt om detta kausalsammanhang (från människans sida) 4) Disposition öfver detta ting i så måtto att det kan användas till behofvets tillfredsställande. Med afseende å den andra bestämningen eller tingets tjänlighet att tillfredsställa ett behof eller, såsom Menger uttrycker det, tingets duglighet att ställas i kausalsammanhang med behofvets tillfredsställande, kan man skilja mellan olika slag af gods, alt efter som detta kausalsammanhang är ett omedelbart eller mer eller mindre medelbart. Är ett gods af sådan beskaffenhet, att det kan stå i omedelbart kausalsam-

[1]) Så rotfästad är dock den Smithska förvillelsen att t. ex. Roscher än i dag definierar kapital såsom produkter som reserveras till en produktion.

manhang med något behofs tillfredsställande, kallas det (af Menger) för gods af första ordningen. Äfven om nu ett ting ej kan omedelbart åstadkomma ett behofs tillfredsställande, är det dock möjligt, att det kan vara tjänligt att frambringa ett gods af första ordning och således medelbart sättas i kausalsammanhang med behofvets tillfredsställande. Sådana gods, som omedelbart kunna tjäna till frambringande af gods af första ordningen, kallas gods af andra ordningen. De, som omedelbart kunna frambringa gods af andra ordningen och således blott medelbart gods af första ordningen, kallas gods af tredje ordningen o. s. v. Härvid är likväl tydligt att samma ting kan ur en synpunkt vara gods af första ordning och ur en annan synpunkt gods af andra ordning o. s. v. Vidare är det vanligen eller rättare kanske alltid händelsen, att det för frambringande af ett gods af en viss ordning erfordras två eller flere gods af närmast högre ordning.

Det är tydligt, att hvarje gods af högre ordning såsom sådant endast är gods försåvidt och därigenom att det kan öfvergå till gods af lägre ordning. Fordras det nu flere gods af en viss ordning för att åstadkomma ett gods af närmast lägre ordning, följer häraf, att hvarje af de förra godsen endast är gods i förening med alla de öfriga gods af denna ordning, hvilka äro nödvändiga för frambringande af ett gods af lägre ordning. Hvarje af dessa gods är således ett nödvändigt komplement till hvarje af de öfriga, såvidt nämligen dessa skola kunna vara gods. Menger säger därför, att för att gods af högre ordning skall i egentlig mening kunna tilläggas egenskapen af gods är ett vilkor, att de motsvarande komplementära godsen existera. Vidare följer af det ofvan sagda, att då gods af högre ordning endast äro gods, såvida de kunna frambringa eller förvandlas till gods af lägre ordning, beror deras egenskap af gods därjemte af att dessa lägre gods fortfara att vara gods.

Godsen kunna vidare enligt Menger indelas i ekonomiska gods och icke ekonomiska gods. Om man nämligen undersöker de kvantiteter af olika slags gods, som människan behöfver och de kvantiteter, hvilka människan har till sin disposition, kan det visa sig antingen, att den behöfliga kvantiteten af ett gods öfverstiger eller nätt och jämt täckes af den disponibla kvantiteten, eller ock att den öfverstiges af densamma. Det är nu tydligt att med afseende å de gods, hvilkas disponibla kvantitet är mindre eller lika stor med den behöfliga kvantiteten, det skall vara af intresse att dels bevara hvarje särskild del af detta slags gods såväl till kvantiteten som kvaliteten, dels att använda dessa gods på bästa sätt, d. ä. till de vigtigaste behofven och till hvarje behofs tillfredsställelse med minsta möjliga uppoffring af gods. Den verksamhet, som har detta till resultat kallas den ekonomiska. En sådan verksamhet kan ej blifva af nöden med afseende å sådana gods, hvilkas disponibla kvantitet öfverstiger den för behofven nödvändiga, t. ex. luft under vanliga förhållanden. Med afseende sådana gods kan det ej vara af intresse att söka förekomma förminskning i kvantiteten eller kvaliteten eller spara dessa till de vigtigaste behofven eller dylikt, så länge nämligen deras disponibla kvantitet öfverstiger den behöfliga. Det förra slaget af gods kallas därför ekonomiska gods till skilnad från dessa senare, som kallas icke ekonomiska gods.

De ekonomiska godsen hafva värde och endast de. Med värde förstår Menger nämligen den betydelse, som konkreta ting eller kvantiteter af ting erhålla för oss därigenom att vi fatta oss vid tillfredsställelsen af våra behof beroende af dispositionen öfver desamma. Då människan nu ej kan för något behofs tillfredsställande sägas vara beroende af dispositionen öfver ett icke ekonomiskt gods, kan ett sådant ej sägas hafva värde.

Det är nu tydligt, att liksom egenskapen hos ett gods af högre ordning att vara ett gods, är beroende af att det, hvartill det kan förvandlas, är ett gods, likaså beror dess

egenskap af ekonomiskt gods och ett gods med värde däraf, att det kan förvandlas till ett ekonomiskt gods eller ett gods med värde. Vidare är lätt att inse, att ej alla de gods af högre ordning, som äro nödvändiga för att frambringa ett ekonomiskt gods af lägre ordning, kunna kallas ekonomiska gods. Ty härför fordras att deras disponibla kvantitet är mindre eller lika stor med den behöfliga kvantiteten. Det följer häraf åter att man för att kunna med uteslutande af andra *förfoga* öfver ett gods af lägre ordning endast behöfver förfoga öfver de komplementära ekonomiska godsen af högre ordning, ty de icke ekonomiska godsen äro ju de, som stå en fritt till buds i tillräcklig mängd.

Blifver det nu fråga om den ekonomiska betydelsen af godsen af högre ordning, måste den naturligtvis bedömmas efter den ekonomiska verksamhetens uppgift. Denna är, såsom af hvad ofvan framstälts framgår, enligt Menger, att göra de ekonomiska godsen så tillräckliga som möjligt, d. ä. närma dem så mycket som möjligt till det tillstånd, att de blifva icke-ekonomiska gods. Och härför är begagnandet af godsen af högre ordning af stor betydelse. Ty så länge människan nöjer sig med de gods af lägre ordning, naturen erbjuder, måste hon dels lida brist dels få sina behof ofullständigt tillfredsställda. Detta afhjälpes i viss mån genom att medelst gods af högre ordning åstadkomma flere gods af första ordning och bättre gods af samma ordning, än som skulle utan detta förfarande finnas.

Denna omgestaltning af gods af högre ordning till sådana af lägre fordrar tid, och de tidpunkter, vid hvilka vi kunna förfoga öfver gods af första ordning i och genom besittning af gods af högre ordning ligga naturligtvis så mycket aflägsnare, ju högre denna ordning är. Denna förökning af de till människans disposition stående godsen af första ordning, som detta tillvägagående medför, är sålunda möjlig endast under den förutsättning att människan sträcker sin försorg till alt aflägsnare tidpunkter. Men häri

ligger på visst sätt ett hinder för bruket af gods af högre ordning.

Bland de gods af högre ordning, som äro nödvändiga för frambringande af ett gods af lägre resp. första ordning, finnas enligt regeln något eller några gods, som kunna användas såsom gods af lägre resp. första ordning. Produktionen kan således innebära ett användande af gods af första ordning såsom gods af högre ordning. Men då produktionen vidare innebär ett sörjande för framtida behof, blifver således följden af produktionen, att den producerande afstår från att använda ett eller flere gods af första ordning till de närvarande behofvens tillfredsställande för att kunna sörja för de framtida. Men för att människan skall kunna göra detta, måste hon ha tillfredsställelsen af åtminstone vissa af de närvarande behofven tryggad, nämligen de hvaraf hennes existens är beroende. Därtill kommer att människan äfven utom dessa behof söker tillfredsställa andra af sina behof i närvarande tid, innan hon tänker på tillfredsställelsen af de framtida. Människan använder sålunda de till hennes disposition stående godsen, först och främst till att tillfredsställa vissa af sina närvarande behof och först sedan dessas tillfredsställelse är tryggad, d. ä. det öfverskott som, sedan detta skett, återstår af den till hennes disposition stående kvantiteten gods, kan hon använda för att tillfredsställa framtida behof. Ett vilkor för att människan skall kunna komma i åtnjutande af den ekonomiska förmån, som användande af gods af högre ordning för tillfredställelsen af hennes behof medför är således, att hon utöfver de ekonomiska gods, hon behöfver för sina närvarande behof, äfven disponerar öfver gods, som hon kan använda såsom gods af högre ordning, d. ä. till produktion. Existerar detta vilkor, och använder människan en del af sina gods af första ordning såsom gods af högre ordning, d. ä. till produktion, blifver naturliga följden, att en mängd ting, som endast kunna användas såsom gods af högre ordning, härigenom blifva dels gods dels

ekonomiska gods. Sammanfattningen af alla de för frambringande af ett gods af lägre resp. första ordning nödvändiga ekonomiska gods af högre ordning, öfver hvilka man redan i närvarande tid förfogar för en kommande tid eller ekonomiska gods i allmänhet, som kunna medföra dispositionen öfver sådana godskomplexer, är enligt Menger kapital.

Menger är således den, som fullt klart insett hvilka moment i Smiths kapitalteori hafva sin grund i Smiths oriktiga värdeteori och på grund af en reformerad teori om värde förändrat Smiths lära om kapitalet. Han kommer därför till det resultat, att fordran af arbetsprodukt ej kan uppställas på ett gods för att det skall kunna erkännas såsom kapital, utan blott att det är ett ekonomiskt gods, ett gods med värde. Hvarje produktionsmedel kan ingå såsom ett moment i ett kapital, det må vara "arbete", "kapital" eller "naturkraft". Men därjemte innehåller hans teori ett annat vigtigt moment. Men för att begripa detta måste vi gå tillbaka till fysiokraternas lära. Turgot betecknar, såsom ofvan nämts, såsom kapital de lösa gods, som förvaras för framtida behof, och han anför äfven exempel på att detta blotta bevarande för framtiden kan vara af betydelse. Men han tyckes dock ej hafva klart för sig naturen af denna betydelse, då han yttrar, att det egentligen är den klenmodige girigbuken, som, är rädd för framtiden, som lägger sina pengar i hög, och att det rätta sättet att draga nytta af kapitalet är att köpa jordegendom, låna ut det, med flere sätt. Hos Adam Smith var detta moment i kapitalbildningens begrepp, att den skulle innebära en användning af redan i närvarande tid disponibla gods för att tillfredsställa framtida behof, mycket fördunkladt, om ej t. o. m. försvunnet. Smith ställer å ena sidan kapitalgodsen i motsats mot förrådet för omedelbar konsumtion men fordrar å den andra, att de skola användas för att skaffa egaren en inkomst (och därigenom föröka hans förråd för omedelbar konsumtion), hvilket han ansåg endast kunna ske genom att använda dem i produktion. Antingen kan man nu anse, att Smith lagt hufvudvigten vid att kapitalet undandrages den närvarande omedelbara konsumtionen och bevaras för den framtida[1]), men att detta endast kan ske genom att använda det till produktion, eller ock (hvilket är antagligare) att han ansett, att produktionen är ett sätt att föröka rikedom, men att detta innebär, att en del gods, som kunnat omedelbart förbrukas, först underkastas produktionsprocessen, hvilka gods blifva kapital, huru kort eller långvarig denna process än är. I denna senare riktning utfördes Smiths lära af John Stuart Mill, hvilken bestämde kapital såsom *ett slag* af produktionsmedel, nämligen yttre ting, som äro produkter af arbete.

Emot denna uppfattning uppträder Menger. Man måste nämligen enligt hans åsigt skilja mellan kapital och särskilda produktionsmedel, som såsom sådana ej kunna kallas kapital. Därför är äfven Canards teori om arbetskraften såsom kapital felaktig. Ty "med kapital förstår man blott de kvantiteter af ekonomiska gods, som stå till vår disposition i närvarande tid" och kunna användas till produktion af ekonomiska gods. Därför måste dessa kvantiteter vara så beskaffade, att man genom dem antingen medelbart eller omedelbart kan förfoga öfver alla de för produktionen af gods af lägre ordning erforderliga komplementära godsen af högre ordning. Vidare måste den tidsrymd, under hvilken man kan förfoga öfver dem, vara tillräcklig för att en produktion skall vara möjlig. Kvantiteter af ekonomiska gods, öfver hvilka man disponerar blott för en så kort tid, eller hvilkas kvalitet eller kvantitet är sådan, att de ej kunna användas till produktion, äro ej kapital.

Det torde med afseende på denna fråga vara riktigt af Menger att påpeka, att det finnes en skilnad mellan kapital och produktionsmedel. Äfven i språkbruket har

[1]) Denna uppfattning finner stöd i Book II kap. I (början).

det fått sitt uttryck. Om en person, som tillverkar verktyg, kan man säga, att han tillverkar produktionsmedel, men ej gärna att han tillverkar kapital. Ett särskildt produktionsmedel för sig kan, såsom Menger visat, ej vara ett gods. Det är så endast om de komplementära godsen af högre ordning finnas och stå till dens diposition, som eger produktionsmedlet. Det är således egentligen blott sammanfattningen af alla nödvändiga produktionsmedlen, som kan kallas gods. Således kan det blott vara denna sammanfattning, som skulle kunna kallas kapital.

En annan fråga är likväl, om de skäl, som Menger anfört för att såsom kapital beteckna denna sammanfattning af produktionsmedel, för såvidt den står till en persons disposition för så lång tid, som produktion erfordrar, äro bindande. Denna bestämning af kapitalbegreppet strider först och främst mot allmänna föreställningssättet och språkbruket. Ty dessa beteckna ej såsom kapital hvarje sammanfattning af produktionsmedel, som stå till en persons disposition för så lång tid och under omständigheter för öfrigt, som gör en produktion möjlig, t. ex. vid de produktioner, som dagligen försiggå i familjehushållningen, och som vanligen endast vara några timmar.

Om man ock således måste gifva Menger rätt däri, att, om man skall kunna kalla produktionsmedel för kapital, kan man ej gifva denna benämning åt hvarje särskildt produktionsmedel för sig, utan endast åt sammanfattningen af alla för en produktion nödvändiga produktionsmedlen, kunna dock emot Mengers åsigt samma invändningar göras, som han gjort mot nyssnämnda åsigt. Hvad Menger bevisat mot Smith, Mill m. fl. är ju blott, att det varit oriktigt af dem att beteckna ett produktionsmedel för sig såsom kapital, därför att ett sådant produktionsmedel för sig ej är något gods, och att först dispositionen öfver sammanfattningen af alla erforderliga produktionsmedlen under så lång tid, som produktionen kräfver, är att betrakta såsom ett gods. Men icke kan han härmed anses hafva

gifvit något skäl för sin åsigt. Han har blott visat, att *om* kapital kan identifieras med medel för produktion, kan detta ej ske med hvarje särskildt produktionsmedel, utan med sammanfattningen af alla de för en produktion erforderliga medel, disponibla under en för produktionens företagande tillräcklig tidslängd. Menger har således kommit längre än Smith endast däri, att han dels visat att alla produktionsmedel med lika fog kunna kallas kapital, dels att endast sammanfattningen af alla produktionsmedlen kan kallas kapital. Men något nytt skäl, hvarför man kan definiera kapital såsom sammanfattningen af produktionsmedel, har han ej gifvit.

Menger har således ej löst frågan, om det är egenskapen att vara produktionsmedel eller att vara gods reserveradt för framtida behof, som är det utmärkande för kapitalet. Han har i denna fråga endast ställt sig på Mills sida. Det saknas likväl ej antydningar hos honom, att han ansett såsom väsentligt för kapital att afse framtida behofs tillfredsställande. Han lägger synnerlig vigt därpå, att man genom att använda ting såsom gods af högre ordning reserverar dem till framtida bruk och anser, att detta senare är en nödvändig följd af det förra. Då nu likväl detta ej är riktigt, utan man mycket väl kan använda gods såsom gods af högre ordning till de närvarande behofvens tillfredsställande, kvarstå fortfarande de ofvan nämda alternativen, att antingen måste man fasthålla vid att kapitalet är gods användt såsom produktionsmedel eller ock såsom kapital beteckna alla gods, som reserveras för framtida behof, vare sig detta sker genom att använda dem i produktion eller på annat sätt.

Mot det första alternativet tala dock vigtiga skäl. Såsom sagdt strider den bestämning af kapital, som detta innebär, emot det allmänna föreställningssättet och språkbruket. Man kallar t. ex. ej materialerna för familjehushållningen för kapital, ehuru de otvifvelaktigt ju äro produktionsmedel. Icke häller kan det ur den ekonomiska

vetenskapens synpunkt anses lämpligt att benämna precis samma gods ur samma synpunkt med två olika namn. Från denna ståndpunkt blir det ingen skilnad mellan ett produktionsmedel såsom sådant och kapital. Härtill kommer att denna åsigt, om den konsekvent utföres, leder till att göra kapitalbegreppets omfång altför vidsträckt. Smith betecknade med produktion endast den verksamhet, som åstadkom nya materiella, kroppsliga ting. All annan verksamhet, huru nyttig den än måtte vara, räknade Smith ej till produktion, utan kallade den improduktiv. På grund häraf räknade han till produktion endast jordbruk, industri och handel. Det är likväl tydligt, att Smith härmed förfor inkonsekvent. Ty handeln åstadkommer ju ingen ny materiel produkt. Detta förmådde äfven Smiths främste lärjunge i Tyskland Rau att i denna punkt afvika från Smith. Emot denna Smith-Rauska åsigt om produktion uppstod dock snart opposition af franske författare, nämligen Say och Dunoyer. De visade att Smiths uppfattning, att arbetet vid jordbruk, industri etc. öfvergick och förverkligades i en materiel produkt, är oriktig. Människan kan ej åstadkomma ny materia, utan endast nyttiga egenskaper hos materien. På grund häraf räknade dessa författare till produktion all nyttig verksamhet. De moderna författare, som beteckna kapital såsom produktionsmedel, hylla ej längre Smiths lära om produktion, utan hafva insett och godkänt de nyss anförda författarnes kritik. Men de hafva dock ej utfört det, som ligger i denna kritik i dess konsekvenser. Erkänner man nämligen att det för produktionen utmärkande ligger i att den har till resultat ett nyttigt ting, och är detta ting nyttigt endast för så vidt det kan tillfredsställa ett mänskligt behof, så är det tydligen en inkonsekvens att, såsom ekonomiska författare nu för tiden, kalla verksamheten produktion endast så länge den frambringar nyttiga yttre ting men konsumtion, så snart den innebär användningen af dessa ting på det eller de sätt de måste användas för att vara nyttiga ting. Från

synpunkten af behofvens tillfredsställande — och det är ju från denna *ekonomiska* ting skola ses — är det ingen skilnad mellan verksamheten i de stadier den åstadkommer yttre ting, som kunna blifva nyttiga (genom att användas till behofs tillfredsställande) och de, då den använder dessa så att de blifva nyttiga. Produktionens uppgift är ju att göra yttre ting nyttigare för människan, d. ä. tjänligare att tillfredsställa människans behof än de förut voro. Men precis detsamma är ju den s. k. konsumtionens uppgift. Äfven den afser att göra yttre ting tjänligare till behofvens tillfredsställande än de voro före konsumtionen. Och undersöker man huru denna gräns mellan produktion och konsumtion i speciella fall bestämmes, inses lätt det ohållbara i denna terminologi. Oafsedt att det finnes fall då hvad man kallar produktion och konsumtion gå så i hvarandra, att det är nästan omöjligt att säga när produktion upphör och konsumtion vidtager, blifver äfven i öfriga fall gränsen i hög grad godtycklig. Hackande af föda kallas för produktion men ej tuggande af samma slags föda. Förflyttningen af födan från det yttre till kroppens inre kallas konsumtion, men förflyttningen från ett ställe utom kroppen till ett annat kallas produktion. Med begagnande af Mengers terminologi kan man säga, att ett gods ej kan sägas vara ett gods af första ordningen, d. ä. ett gods, som *omedelbart* kan ställas i kausalsammanhang med ett behofs tillfredsställande förr än i samma ögonblick, som behofvets tillfredsställande försiggår.

Det är häraf klart, att det är omöjligt att bibehålla denna skilnad mellan produktion och konsumtion. Man måste såsom produktion beteckna hvarje verksamhet, som på något sätt och i någon grad bidrager till ett behofs tillfredsställande. Men erkänner man riktigheten häraf, blifver det tydligen omöjligt att bestämma kapital såsom produktionsmedel, ty då skulle det komma att sammanfalla med gods, ty med gods menas just det, som kan tjäna till ett behofs tillfredsställande. Att detta blifver konsekvensen

af Smiths teori, framgår af den utveckling af denna teori som Herrmann gjort.

Såsom ofvan visats, föranleddes Smith af sin värdeteori dels att inskränka kapital till arbetsprodukter och sålunda från kapitalet utesluta människans ursprungliga arbetsförmåga och jordens ursprungliga krafter, dels att fordra, att det, som skulle kunna kallas kapital, skulle användas såsom produktionsmedel. Oriktigheten af det förra uppvisades fullständigt af Menger. Med afseende å den senare fordran anmärkte Herrmann, att, då Smith såsom utmärkande för kapital uppstälde, att det skulle lämna en inkomst, det var oriktigt af honom att inskränka kapital till produktionsmedel i den betydelse Smith tagit detta ord. Att lämna en inkomst kan nämligen enligt Herrmann intet annat betyda än att utan att förändras till sitt bytesvärde kunna gifva ett gagn, en "Nuzung", som har bytesvärde. Kapital kunde därför enligt Herrmann definieras såsom en fortfarande grundval för "Nuzungen" med bytesvärde. Kapital stäldes sålunda i motsats mot de gods, som ej kunde lämna någon "Nuzung" utan att på samma gång konsumeras, d. ä. de omedelbara konsumtionsföremålen. Men en sådan fortbestående grundval för Nuzungen kunna enligt Herrmann ej blott produktionsmedlen vara. Äfven af alla de ting, som man kan bruka utan att förbruka, kan man draga en Nuzung, bruket, utan att själfva det brukade förlorar sitt bytesvärde. De ting däremot, som ej kunna brukas utan att förbrukas, kunna ej vara någon "dauernde Grundlage einer Nuzung", och sålunda ej kapital. — Denna teori accepterades af de fleste tyske och franske författare, och man skilde mellan "Nutzkapital", "Gebrauchskapital" å ena sidan och "Produktivkapital" å den andra. Men på samma gång ansåg man sig böra bibehålla definition af kapital såsom produktionsmedel och uttryckte sig så, att af brukskapitalet producerades en enkel Nuzung, af produktivkapitalet åter en sammansatt Nuzung, ett yttre ting.

Denna teori lider dock af den inkonsekvensen att ej erkänna hvarje fortvarande grundval för "Nuzungen" för kapital. Ty äfven förbruksmedel kunna gifva en sådan Nuzung. Detta har äfven Herrmann insett, hvarför han ändrade sin ofvan i hans första upplaga af Staatswirthschaftliche Untersuchungen framstälda teori så, att han till kapital räknade det förråd af förbruksmedel, som förvaras för att möta oförutsedda behof eller för att hafva full frihet i disposition öfver det. "Ett sådant förråd är, om det ock består af förbrukbara ting, intet förbruksförråd, det är intet dödt kapital, utan det gifver tryggheten att vara skyddad mot brist, faror etc."

Men samma Nuzung har man ju, kan man mot Herrmann anmärka, äfven af det förbruksförråd, som man samlat för att möta behof, som man vet verkligen skola inträffa, ty äfven detta förråd "tryggar innehafvaren mot brist, faror etc." Å andra sidan kan det ej nekas, att det var en inkonsekvens af Herrmann att upptaga bruksförråd, men ej förbruksförråd såsom kapital. Ty om man har ett gods, som man behöfver 10 år att förbruka, eller om man har en kvantitet af gods, af hvilka man dagligen under 10 år förtär en viss del, är ju ur ekonomisk synpunkt enahanda. Hade Herrmann varit fullt konsekvent, skulle han ej blott gjort de medgifvanden, som finnas i andra upplagan af hans skrift, utan förklarat alla förbruksförråd för kapital. Men i och härmed blifver kapital detsamma, som gods.

Det är likväl besynnerligt, att Herrmann drifves till detta resultat, då han ju utgick från en bestämning af kapitalets begrepp, som visst icke är identisk med gods, nämligen att kapital är hvarje gods, som är en fortvarande grundval för Nuzungen, som hafva bytesvärde. Detta är ej på annat sätt förklarligt, än att Herrmann vid tilllämpningen af denna definition för att in concreto bestämma hvad som är kapital och hvad som ej är så begått något misstag. Att så är förhållandet, torde inses af följande.

När man säger, att något är bestående eller fortvarande, tänker man alltid på en bestämd tidsperiod, under hvilken denna fortvaro eger rum. För att nu ett gods skall kunna sägas vara en fortvarande grundval etc. i förhållande till en viss tidsperiod, måste det under denna tid fortfarande bestå. Alla gods, som användas såsom produktionsmedel, äro nu enligt Herrmann en fortvarande grundval för "Nuzungen." Men vid närmare undersökning befinnes detta vara ett misstag. Ty de produktionsfaktorer, hvilkas bruttoafkastning fullständigt förtäres, utan att det, som är nödigt för de uppoffrade produktionsfaktorernas ersättande, afsättes, kunna icke kallas för någon fortfarande grundval för Nuzungen, så vidt man afser en längre tidsperiod än den, som är nödvändig för själfva produktionsprocessens företagande. Det är tydligen i detta hänseende ingen egentlig skilnad om man direkt konsumerar ett ting, eller om man dess för innan låter det undergå någon förändring.[1]) Man måste sålunda skilja mellan sådana produktionsfaktorer, som äro fortvarande grundval för "Nuzungen" och sådana, som ej äro det. De, hvilkas värde ersättes genom produkten, äro att räkna till det förra slaget, men endast såvidt och så länge detta sker. Men detta ersättande ur produkten innebär ju, att det, som ersättes, undandrages från den konsumtion, som eger rum under den tidsperiod, i förhållande till hvilken det kan kallas fortbestående och är disponibelt för kommande tid. Altså blifver konsekvensen af Herrmanns lära att produktionsmedel äro endast kapital, såvidt de äro reserverade för en kommande tid, för framtida behof.

Alldeles detsamma gäller om Herrmanns "Nutzkapital." Den Nuzung detta afkastar är det gagn man kan draga genom dess bruk, och vilkoret för att ett gods skall

---

[1]) Icke kan man t. ex. säga att tobak är mer grundval för en fortfarande Nuzung, om den användes för att göra cigaretter, som genast konsumeras än om den direkt användes såsom röktobak.

kunna vara ett sådant kapital är att det fortfarande (under en viss tid) kan vara af samma gagn. Såvidt åter detta gagn genom bruket minskas, kan icke hela godset sägas vara kapital. Den del af godset, som konsumeras i och med konsumtion af godsets "Nuzung", kan ej längre sägas bestå och således ej vara någon fortvarande grundval för Nuzungen. Äfven med afseende å detta slags kapital borde Herrmann konsekvent hafva skilt mellan den beståndsdel, som konsumeras och den, som efter konsumtionen af "Nuzung" består och endast kallat denna senare, d. ä. endast den del af godset, som fortfarande består och endast såvidt den fortfarande består, för kapital. Men att en del af godset trots dess bruk fortfarande består (i förhållande till en viss tidsperiod) innebär, att den bevaras för framtida behof. Sålunda drifves man äfven med afseende å detta slags kapital från Herrmanns ståndpunkt till att antaga, att kapital är gods, som är bevaradt för framtida behof.

Och endast om man så bestämmer kapital, är det möjligt att utesluta någon del af förbruksförrådet från kapital. Denna del blifver den, som användes till de närvarande behofven, d. ä. de behof, som uppträda inom en viss tidsperiod, i motsats mot dem, som efter denna uppträda. Herrmann försöker väl att få en annan grund för att skilja mellan den del af förbruksförrådet, som är kapital, och den del, som ej är kapital, i det han såsom kapital upptager blott de förbruksmedel, som afse att befria egaren från oron och bekymret att sakna medel för oförutsedda behof. Blotta besittningen af dessa gods är nog att åstadkomma detta lugn. Äfven om de ej verkligen komma att behöfvas, hafva de dock gjort gagn. De kunna således vara grundlag för en Nuzung, utan att deras bestånd kränkes, d. ä. en fortvarande grundval för en Nuzung och således kapital.

Vi erinra härvid om hvad vi ofvan visat, att, när ett gods säges vara en fortvarande grundval för Nuzungen,

man alltid underförstår en viss tidsrymd, i förhållande till hvilken godset säges fortfarande bestå. Detta innebär att godset under denna tidsperiod ej konsumeras och sålunda, att det bevaras för en efterföljande, d. ä. i förhållande till nämda tidsperiod, framtiden. Att säga att ett ting är fortvarande innebär således, att det är bevaradt för framtida behof, och det är fortvarande endast såvidt det är bevaradt för framtida disposition.

Herrmann skiljer såsom ofvan sades mellan förbruksmedel hvilkas användning är fullt bestämd, så att man med säkerhet vet, att de behof skola yppa sig, till hvilkas tillfredsställande de äro afsedda och sådana förbruksmedel, som äro bestämda till att möta oförutsedda och oberäkneliga behof. Men hvari består den egentliga skilnaden dem emellan? Om det oförutsedda behofvet inträffar, är det då någon skilnad i användningen mellan de medel, som användas till dettas tillfredsställande och de, med hvilka förutsedda behof blifvit fylda? Tydligen icke. Enda olikheten är att vid de senare visste man med säkerhet, att de skulle komma att användas till under den i fråga varande tidsperioden uppträdande behof, vid de senare däremot saknade man denna visshet. Men icke är detta någon grund, hvarför man af det ena slaget drager något annat och mer gagn än af det andra. De medel, som äro afsedda till de behof, som med säkerhet uppträda, medföra åt den, som eger dem, en känsla af lugn och trygghet emot brist och nöd, som, om han ej egde dessa medel, *med säkerhet* skulle infinna sig. De medel åter, som äro bestämda att möta oförutsedda behof, ingifva innehafvaren en känsla af lugn och trygghet emot en nöd, som *möjligen* kan inträda. Men att detta sistnämda gagn åtminstone ej är något annat eller innebär något mer än det, som det förra slaget af medel medför, torde vara klart. Man kan därför med lika fog om det ena som det andra säga, att det utgör en bestående grundval för "Nuzungen," d. ä. är kapital.

Om åter det oberäkneliga behofvet ej inträffar, blifver det en skilnad i användning mellan de medel, som voro afsedda till detta behof och de som voro bestämda för de förutsedda behofven. Men hvad som i detta fall skiljer de resp. medlen från hvarandra är ej, att det ena slaget är afsedt för förutsedda, det andra för oförutsedda behof. Ty klart är, att det ingen skilnad i förevarande afseende är, om ett på förhand beräkneligt behof ej inträder eller om så blifver fallet med ett på förhand icke beräkneligt. Hvad som är väsentligt är, att medlen *ej* användas till inom den ifrågavarande perioden uppträdande behofs tillfredsställande, d. ä. bevaras för framtida behof. —

Äfven med afseende å förbruksmedlen hafva vi sålunda kommit till det resultat, att dessa kunna i närvarande tid betraktas såsom en fortvarande grundval för "Nuzungen" egentligen endast under den förutsättning, att de icke i närvarande tid konsumeras, utan bevaras för framtida disposition.

Herrmanns teori leder sålunda till följande dilemma. Antingen erkänner man hvarje produktionsmedel och alla gods, som kunna brukas utan att fullständigt förbrukas för kapital, men måste i så fall erkänna äfven alla förbruksmedel för kapital och sålunda identifiera kapital med gods. Eller ock fordrar man hos kapitalet, att det skall vara gods reserverade för framtiden, men får då ej räkna produktionsmedel eller s. k. brukningsmedel såsom sådana till kapital.

Det återstår sålunda endast det andra af de ofvan nämda alternativen, nämligen att definiera kapitalbildning såsom den verksamhet, genom hvilken gods reserveras för tillfredsställelsen af framtida behof, och kapital såsom de gods, hvilka reserverats för framtida behofs tillfredsställande.

Såsom ofvan visats, uppställdes denna åsigt först af fysiokraterna. Adam Smith är i förevarande afseende tvätydig. Han ställer kapital i motsats mot det förråd, som är ämnadt att omedelbart förbrukas, såsom det förråd, som

användes i produktion. Alt efter den betydelse man inlägger i uttrycket "immediate consumption" blifver Smiths åsigt antingen, att kapital är produktionsmedel, eller att kapital är det, som är undandraget den närvarande konsumtionen. Att den förra åsigten är ohållbar, har ofvan visats. Den senare åsigten har dock funnit få förespråkare[1]), och detta oaktadt den nära stämmer öfverens med den föreställning, som allmänna språkbruket fäster vid kapital. Så säger man att kapitalisera är att spara, kapital uppkommer genom sparsamhet. Man talar om att aflägga af sina inkomster en sparpenning såsom ett kapital för sin ålderdom. Man talar om andligt kapital och menar därmed vanligen kunskaper, hvilka äro af gagn ej blott för närvarande tid, utan äfven för framtiden. Och när man säger att kapital är nödvändigt för att drifva en affär, tänker man på sådana affärer, som erfordra tid och icke på hvarje produktion (i ordets vanligen brukade bemärkelse) huru ögonblicklig den än må vara[2]) Vidare när man betecknar en penningesumma såsom kapital, sker det alltid med tanke på dess fortfarande bestånd. Slutligen, när man ställer kapitalisten emot arbetaren och sålunda kapitalet i motsats mot arbetet, kan detta mycket väl förklaras i öfverensstämmelse med den ofvan gifna bestämningen af kapitalet. Ty kapital är, såsom Menger visat, ej hvar och en af de särskilda produktionsfaktorerna, utan sammanfattningen af alla de för en produktion nödvändiga. Arbetaren kan därför ej sägas vara kapitalist. Egaren af en penningesumma eller af andra gods af sådan art, att han kan förfoga öfver de för en produktion nödvändiga medlen (inclusive arbetskraft), kan, såvida han reserverar denna penningesumma eller andra gods till framtida behof, såsom egare af dessa gods kallas kapitalist,

[1]) Jfr Knies: Das Geld sid. 47.

[2]) T. ex. en bärare som onekligen producerar säges ej använda och behöfva de ting han förflyttar såsom kapital. Han säges ej behöfva annat kapital för sin rörelse än sina armar.

men äfven på grund däraf, att han disponerar öfver alla de till en produktion hörande medel. Arbetaren åter kan ej kallas för kapitalist, ty först och främst är hans arbete, såsom blott ett bland flere komplementära gods, isoleradt ej något gods, och för det andra disponerar arbetaren ej öfver sin arbetskraft för framtida behof, då han innan produkten är färdig erhåller lön af kapitalisten. Att arbetaren ställes i en viss motsats mot kapitalisten får sin förklaring däraf, att dessa båda personer stå till hvarandra i ett bytesförhållande och hafva därför liksom alla bytande i viss mån mot hvarandra stridande intressen. Men detta förhållande är ej det enda bytesförhållande, i hvilket kapitalisten i denna sin egenskap kan komma att stå. Samma förhållande förefinnes mellan kapitalisten och hvarje annan, som är i besittning af ett produktionsmedel, hvaraf kapitalisten är i behof.

Med kapitalbildning förstå vi sålunda den mänskliga verksamhet, genom hvilken gods reserveras för framtida disposition och med kapital det eller de gods, som äro sålunda disponerade.

Härvid återstår att bestämma hvad som menas med närvarande tid och med framtiden. Det inses lätt att dessa ord uttrycka något relativt, endast förhållandet mellan tvänne tider. Hvad som i ett afseende kallas framtid kan i ett annat afseende kallas närvarande tid. Häraf följer, att man ej kan säga att en tid under alla förhållanden är närvarande tid eller framtid, utan att man måste bestämma dessa termer för hvarje särskildt fall. I förevarande afseende måste tydligen hänsyn tagas till den hushållsperiod en ekonomisk verksam person uppställer för sig. Denna är naturligtvis ej densamma för alla, utan olika för olika personer. Men för hvarje person finnes åtminstone vid hvarje tidpunkt och i hvarje afseende en bestämd period, som han anser såsom den närvarande. Hvarje omsorg utöfver denna tid betraktas af honom såsom en omsorg för framtiden.

I enlighet med hvad som gäller med afseende å de ekonomiska lagarna i allmänhet, kan man af de ekonomiska lagarna för kapitalbildningen urskilja tvänne slag. Det ena slaget utgöres af de bestämningar, som måste finnas hos all ekonomisk kapitalbildning, de för all slags ekonomisk kapitalbildning gemensamma väsentliga bestämningarne. Detta slags lagar kalla vi de allmänna ekonomiska lagarna för kapitalbilduing. Det andra slaget utgöres af de ekonomiska lagarne för hvarje särskildt slag af kapitalbildning, d. ä. de bestämningar, som äro egendomliga för de respektive olika slagen af ekonomisk kapitalbildning. Dessa lagar kalla vi för de speciella ekonomiska lagarne för kapitalbildningen.

De allmänna ekonomiska lagarne för kapitalbildningen innehållas i definitionen på ekonomisk kapitalbildning. Att definiera ekonomisk kapitalbildning innebär ju att angifva de bestämningar, hvilka skola finnas hos den kapitalbildande verksamheten för att den skall vara ekonomisk verksamhet. Med ekonomisk verksamhet förstå vi den mänskliga verksamhet, såvidt densamma med de till människans disposition stående medel åstadkommer behofvens tillfredsställande i största möjliga antal och grad. Kapitalbildningen åter innebär att i närvarande tid disponibla gods med värde reserveras för framtida behofs tillfredsställande. Man kan således säga att kapitalbildningen är ekonomisk så snart ett sådant bevarande af gods för framtida behof medför behofvens tillfredsställande i större antal eller högre grad än som skulle skett i annat fall. Men därefter återstår att besvara den frågan, under hvilka vilkor kan ett sådant reserverande af gods sägas innebära ett sådant bruk af de reserverade godsen, att därmed följer ett bättre tillfredsställande af behofven? Såsom ofvan visats. är ett tings värde för en person den betydelse personen tillägger tingets förmåga att tillfredsställa något hans behof. Ett ting har sålunda för en person lika många vär-

den, som de olika behof hos denne person det kan tillfredsställa. Värderingen bildas af följande faktorer: 1) uppfattning af kausalsammanhanget mellan tinget och ett visst behofs tillfredsställande i viss grad, 2) uppskattning af vigten af detta behofs tillfredsställande i förevarande grad, 3) öfverflyttande af denna uppskattning å tinget. Af detta drogo vi ofvan följande slutsatser. Flere ting kunna för samma person sinsemellan hafva olika stort värde i samma afseende, beroende därpå att uppfattningen af kausalsammanhanget mellan tingen och behofvets tillfredsställande är en annan vid hvarje af de respektive tingen. Detta åstadkommer att det ena tingets värde bestämmes af den vigt personen tillägger en fullständigare grad af behofvets tillfredsställande än den, som medelst de andra tingen kan åstadkommas, och då en person naturligtvis tillägger den fullständiga graden af behofvets tillfredsställande större vigt än den mindre fullständiga, blifver de olika tingens värde i detta afseende af olika storlek. I hvilken mån det blifver större eller mindre beror af förhållandet mellan vigten af det mer och af det mindre fullständiga tillfredsställandet af behofvet. Det sagda gäller naturligtvis äfven om samma ting vid olika tidpunkter. Men med afseende å detta fall kommer ännu en anledning till olikhet i värde i fråga, nämligen att personens uppskattning af den vigt de olika graderna af behofvets tillfredsställande ega för honom kan hafva förändrats. Ett och samma ting kan hafva olika stort värde i olika afseenden. Ty då en person kan jämföra den vigt han tillägger ett behof med den vigt han tillägger andra behof, och ett tings värde för en person endast är en öfverflyttning på tinget af personens uppskattning af den vigt den behofstillfredsställelse för honom eger, som tinget kan medföra, är det tydligt att ett tings olika slags värden kunna med hvarandra jämföras i afseende å sin storlek. Det sagda gäller naturligtvis äfven om flere tings olika slags värden.

Den ekonomiska verksamhetens uppgift är, såsom ofvan visades, att använda de ting, öfver hvilka en person förfogar så, att sammanfattningen af de värden, som representera de riktningar, i hvilka tingen användas, blifver den största möjliga. Härigenom blifver hvarje särskildt ting användt till att tillfredsställa ett (absolut eller alternativt) bestämdt behof, och det värde det har såsom medel för detta behofs tillfredsställande blifver dess ekonomiska värde. Det är tydligt att den ekonomiskt verksamme vid bestämmande af de särskilda tingens ekonomiska användning måste taga i betraktande ej blott den närvarande tidens behof, utan äfven de framtida. Med tillämpning af den ofvan gifna normen för den ekonomiska användningen af tingen kan det därför hända, att vissa ting ur ekonomisk synpunkt måste användas till framtida behof, d. ä. att deras ekonomiska värde bestämmes af ett personens framtida behof. Dessa ting skola således ur ekonomisk synpunkt reserveras för framtida behof, d. ä. kapitaliseras. Ekonomisk blifver således den kapitalbildning, som för framtida behof reserverar de gods, hvars ekonomiska värde bestämmes af framtida behof. All annan kapitalbildning blir naturligtvis oekonomisk.

Möjligheten af en ekonomisk kapitalbildning beror sålunda däraf, huruvida och i hvad mån den ekonomiska användningen af de till en persons disposition stående ting upptager framtida behofs tillfredsställande. Vi hafva därför att undersöka de omständigheter, som i detta afseende äro bestämmande.

I detta afseende är det naturligtvis först och främst af väsentlig betydelse, hvilken vigt människan tillägger de framtida behofven i förhållande till de närvarande behofvens tillfredsställande. Detta åter beror, såsom erfarenheten visar, af flere omständigheter, mer eller mindre tillfälliga.

Sålunda visar sig mycken olikhet i detta hänseende ega rum mellan olika individer. Detta kan bero på natur-

anlag, som äro för dessa individer såsom sådana egendomliga eller ock på sådana som äro utmärkande för den ena nationen i förhållande till den andra. Vidare visar sig den materiella kulturens utveckling ega betydelse i detta hänseende.

Dessa omständigheter äro dock så tillfälliga att de undandraga sig hvarje objektiv norm.

Såsom något så när under alla förhållanden af lika inflytande på människans högre eller lägre uppskattning af de framtida behofvens vigt finna vi följande omständigheter.

Först och främst visar sig sinnet för samhällsbehofvens tillfredsställande vara af inverkan i detta afseende. Så leder isynnerhet intresset för familjen till förhöjning af de framtida behofvens vigt för en person. Det är sinnet för familjen, som ännu för närvarande är en mäktig och enligt flertalets åsigt oundgänglig impuls för kapitalbildningen. Funnes nämligen icke denna, resonnerar man, skulle väl personer kunna hafva intresse att sörja för sina egna omedelbara framtida behof och så tillvida kapitalisera men icke längre hafva något motiv för att sätta tillfredsställelsen af sina egna behof efter följande generationers. Anti-socialister pläga anföra detta såsom ett skäl mot socialismen, i det de säga att socialismen, såvidt den syftar till afskaffande af arfs- och testamentsrätt, måste leda till nästan all kapitalbildnings upphörande. Detta skäl träffar dock blott ett och annat socialistiskt system men ej socialismen, i enlighet med dess grundtanke konsekvent utförd, åtminstone ej i den utsträckning som de, hvilka framställa det, förmena. Ty socialismens grundidé är, att staten skall öfvertaga om möjligt alt kapital. Det blir således staten, som får uppgiften att kapitalisera i stället för de enskilda. De enskildes kapitalbildning skulle kunna upphöra. Men detta anser ju socialismen såsom en af "systemets" välsignelserikare följder. Är nu, såsom väl hvar och en är tvungen medgifva, under nuvarande för-

hållanden familjeintressenas inflytande på uppskattningen af de framtida behofvens tillfredsställande af ganska betydlig vigt, är det tydligt att allt som försvårar dessa intressens tillgodoseende eller förminskar deras styrka måste blifva af menlig inverkan på kapitalbildningen. I sådan riktning kunna arfs- och testamentslagar verka liksom ock sociala förhållanden och tendenser, som kunna dels försvåra möjligheten dels försvaga intresset att bilda familj. Äfven andra samhällen än familjen visa sig enligt erfarenheten hafva bidragit att höja vigten af de framtida behofven. Enligt regeln ingår nämligen i alla samhällens närvarande uppgift ej blott närvarande utan äfven framtida behofs tillfredsställande. — Vidare är begäret efter en sorgfri ålderdom egnadt att bidraga till att uppskatta de framtida behofvens tillfredsställande högre än de närvarande. Detta begär torde med afseende å sin betydelse i detta hänseende kunna likställas med familjeintressena, liksom ock dessa båda driffjädrar till kapitalbildning enligt regeln uppträda så nära förenade, att det ofta är svårt att skilja den enas inverkan från den andras.

För det andra är inkomstens storlek af inflytande på kapitalbildningen. Ju större en persons förmögenhet, d. ä. de till hans disposition stående gods med ekonomiskt värde, är, desto flera af de närvarande behofven kan han tillfredsställa. Men de närvarande behof, som till följd af förökande af en persons förmögenhet kunna erhålla en tillfredsställelse, som förut ur ekonomisk synpunkt ej kunnat komma dem till del, äro af mindre vigt än de af de närvarande behofven, som dessförinnan plägat tillfredsställas. I samma mån förmögenheten växer, kunna alt mindre vigtiga närvarande behof erhålla tillfredsställelse. I samma mån åter vigten af de närvarande behof, till hvilkas tillfredsställande ens förmögenhet skall användas, minskas, under det att de framtida behofvens vigt är densamma, närmar sig det tillstånd, då något eller några af de framtida behofven öfverstiga i vigt några af de närvarande behof, till hvilkas tillfredsställande finnes disponibel förmögenhet, såvida man frånser de framtida behofven.

Från en annan synpunkt kan man uttrycka det ofvan framstälda så, att tingen dels genom ofvannämnda omständigheter såsom medel för framtida behofs tillfredsställande erhålla värden, större än flere af de värden, de hafva såsom medel för de närvarande behofvens tillfredsställande, dels så snart tingen såsom medel för framtida behof hafva något värde, detta värde dels alltid ju är ett värde, dels kan vara större än något af tingets närvarande värden. Men tingens värden såsom medel för framtida behofs tillfredsställande kunna ökas i förhållande till deras värden såsom medel för de närvarande behofvens fyllande ej blott därigenom att de framtida behofvens vigt ökas i förhållande till de närvarande behofvens. Detta kan nämligen äfven ske därigenom att tingen, om de reserveras till framtida behof och sålunda undandragas de närvarande behofven, dels kunna utbytas mot disposition i framtiden öfver ting af större ekonomiskt värde, än de på grund af sin användning till närvarande behofs tillfredsställande kunna få, dels kunna underkastas sådan ombildning, att de erhålla egenskaper, som de förut ej haft men göra dem tjänliga att tillfredsställa flere eller vigtigare behof än förut, d. ä. att de erhålla större värde, än de skulle hafva, om de omedelbart användas till behofvens tillfredsställande. Såsom ofvan visats, kan ett ting hafva tre olika klasser af värden, nämligen bruks-, bytes- och produktionsvärden, hvilka klasser åter hvar för sig innesluta en mångfald af olika slag af värden. Hvad först tingens bruksvärden beträffar, så kan ekonomisk kapitalbildning på grund af dessa endast ske under förutsättning af att antingen förmögenheten ökats, så att om blott de närvarande behofven afsåges, vissa ting skulle komma att sakna användning eller komma att användas till behof, som i närvarande tid äro mindre vigtiga än framtida behof, som medelst något i förmögen-

heten ingående ting omedelbart kan tillfredsställas, eller ock att sådana omständigheter inträffa, som göra att framtida behof, som medelst någon af förmögenhetens delar omedelbart kunna tillfredsställas, erhålla större vigt än de förut egde och därigenom blifva af större vigt än något eller några af de närvarande behof, som medelst samma slags ting kunna fyllas[1]). Kapitalisering kan sålunda ega rum på grund af ett tings bruksvärden. Det är alltså att beteckna såsom ett misstag af Socialismen att tro sig hafva afskurit all möjlighet att kapitalisera genom att den sökt förebygga, att något annat än det som endast kan användas såsom förbrukningsföremål kommer i enskild persons hand såsom ersättning för hans arbete.

Det nyss anförda gäller naturligtvis äfven med afseende å tingens bytes- och produktionsvärden, hvilket är en följd af att dessa värden egentligen äro bruksvärden, representerade af andra ting, som man kan mot de förra tillbyta sig eller genom dem producera. Med ett tings bytesvärde menas vanligen bruksvärdet å det eller de ting som genom utbyte i *närvarande* tid kan erhållas i stället för det förra tinget. Tager man bytesvärde i denna bemärkelse, är det tydligt, att med afseende å kapitalbildning om ett tings bytesvärde gäller detsamma som om dess bruksvärde och intet annat, d. ä. att kapitalisering af ett ting på grund af dess bytesvärde är ekonomisk, endast om man antingen genom förmögenhetens ökande kommer ur ekonomisk synpunkt i tillfälle att tillfredsställa ett närvarande behof, som är mindre vigtigt än ett framtida behof, som medelst tinget på grund af dess bytesvärde kan tillfredsställas eller ock att omständigheter inträda, som öka vigten i närvarande tid af framtida behofs tillfredsställande. Emellertid är det

[1]) Exempel på sådana omständigheter är att man, när man träder i äktenskap, söker att minska sina utgifter för de närvarande behofven med hänsyn till de större utgifter, som framtiden kan komma att medföra.

ej fullt korrekt att gifva bytesvärde en så inskränkt betydelse. Med bytesvärde menas det eller de värden, ett ting eger för en person på grund af sin bytbarhet såsom vara oafsedt om bytet sker så, att motprestation erhålles i närvarande tid eller i framtiden. Det är visserligen sannt, att ett vilkor för att tinget skall hafva detta bytesvärde är att det skall kapitaliseras, men detta gör det lika litet orätt att kalla detta värde, som genom tingets afstående i närvarande tid till annan kan erhållas i framtiden, för tingets bytesvärde, som det är orätt att kalla det värde, som ett ting eger omedelbart på grund af sina egenskaper såsom medel för ett framtida behofs tillfredsställelse, för tingets bruksvärde. Sådana slag af bytesförhållanden, där den ena prestationen fullgöres i närvarande tid, den andra i framtiden, kallas kreditförhållanden. Den som fullgör prestation i närvarande tid säges gifva kredit, den andra taga kredit. Att gifva kredit innebär en kapitalbildning. Det som lämnas på kredit eller rättare sagdt dess bytesvärde reserveras i och därmed till framtida disposition. Det är nu ej gifvet att under alla förhållanden det pris, som för en vara kan erhållas genom att lämna kredit, är större än det som kan erhållas utan kredit. Men om det således ej kan sägas gälla ovilkorligt, kunna vi dock påstå att i flere fall priset, då kredit lämnas, blifver större än när liqvid genast sker. Att så sker och kan ske äfven under förutsättning af ekonomiskt handlingssätt å båda sidor, får sin förklaring på följande sätt. Liksom en persons ekonomiska intresse under vissa förhållanden kan fordra, att gods, som i närvarande tid äro disponibla, reserveras för framtida behof, kan det ock under andra förhållanden fordra, att gods, som först för personen i fråga blifva disponibla i framtiden, användas till de närvarande behofvens tillfredsställande. Den åtgärd, genom hvilken detta sistnämnda resultat kommer till stånd, kallas skuldsättning. Under hvilka vilkor en sådan kan kallas ekonomisk beror såsom lätt inses af tillvaron af förutsättningar, motsatta dem, som göra kapitalbildning till

ekonomisk verksamhet. Skuldsättningen är således ekonomisk, om det behof, i och för hvars tillfredsställande skuldsättningen sker, är i närvarande tid af större vigt än tillfredsställelsen af det framtida behofvet, som härigenom kommer att sakna tillfredsställande. Men skuldsättningen förutsätter tydligen, att en annan person kapitaliserat just det, som den sig skuldsättande behöfver. Men denna kapitalbildnings ekonomiska möjlighet kan åter bero på att en skuldsättning i och för erhållande af det kapitaliserade sker af en annan. Kapitalisering och skuldsättning betinga sålunda hvarandra ömsesidigt. Detta är blott ett uttryck af den allmänna lagen om bytet och dess ekonomiska karaktär. Ett byte kan ej ske utan att en person vill afstå ifrån ett gods mot att erhålla ett annat, hvilket dess innehafvare likaledes vill afstå mot att erhålla det förra godset. För att ett byte skall vara för båda parterna ekonomiskt, måste för hvardera det *ekonomiska* värdet å det gods, han erhåller, vara större än det *ekonomiska* värdet å det ting han lämnar ifrån sig. Man får ej säga, att det ena tingets värde skall vara större än det andra tingets värde. Ty först och främst kan samma ting hafva flere värden, och för det andra kan ett byte mycket väl vara ekonomiskt, äfven om något af de värden, det gods som afstås eger, är större än det största värdet å de ting, som erhållas i utbyte. Det sagda gäller naturligtvis äfven med afseende på kreditförhållandet, då ju detta är ett bytesförhållande. Det gods som lämnas på kredit skall för den som ger kredit vara af mindre ekonomiskt värde än det ekonomiska värdet hos det gods, som i framtiden erhålles i utbyte. Och det gods, som lämnas i kredit, skall för den som tager kredit hafva större ekonomiskt värde än det ekonomiska värdet hos det ting, som i framtiden skall lämnas i utbyte. Eger nu detta rum, är det ekonomiskt att på grund af det ett tings bytesvärde, som det eger vid byte på kredit, företaga en kapitalisering, som, om kredit ej lämnades, icke skulle vara ekonomisk.

Anledningen till skuldsättningen sades ofvan vara, att en person finner det för sig förmånligare att använda ett först i framtiden disponibelt gods till ett närvarande behofs tillfredsställande. Detta är dock ej den enda möjliga anledningen. Det kan nämligen äfven vara förmånligt för de framtida behofvens tillfredsställande, att man redan i närvarande tid kan genom kredit förfoga öfver ett visst slags gods. Detta är förhållandet, då man vill använda godset såsom produktionsmedel. Men härmed komma vi in på frågan, när kapitalbildning på grund af ett tings produktionsvärde är ekonomisk.

Ekonomisk kapitalbildning på grund af ett tings produktionsvärde eller det eller de värden, som ett ting eger såsom produktionsmedel, kan naturligtvis ske under samma förutsättningar, som gälla med afseende på kapitalisering på grund af tingets bruksvärde. Men dessutom finnes ännu en omständighet, som gör, att kapitalisering af produktionsmedel kan vara ekonomisk. Såsom Menger visat, är det ett vilkor för den materiela kulturens utveckling, att människan i och för tillfredsställelsen af sina behof ej nöjer sig med de gods af första eller jämförelsevis lägre ordning, som naturen erbjuder utan tager härför i anspråk gods af alt högre ordning. Att uppvisa de omständigheter, hvaraf detta förhållande beror, tillhör de tekniska vetenskaperna. För vår uppgift är det nog att af erfarenheten veta, att användande af gods af alt högre ordning bidrager till att öka mängden och kvaliteten af de till de mänskliga behofvens tillfredsställande disponibla godsen. Detta kan ur ekonomisk synpunkt vara fördelaktigt. Men ett vilkor för att kunna använda gods af högre ordning kan vara, att gods, som hittills användts såsom gods af lägre resp. första ordning, användas såsom gods af högre ordning. Men detta åter innebär att man under en viss tidrymd afstår från att draga gagn af tinget. I de fall att denna tidsperiod, under hvilken det förut såsom gods af lägre resp. första ordning brukade godset sålunda är bundet i produk-

tionen, är så lång att den sträcker sig utöfver den närvarande hushållsperioden, är altså denna produktions möjlighet beroende af att det i fråga varande godset användes såsom kapital. Häraf följer å andra sidan, att om ett gods kapitaliseras det kan under vissa förhållanden användas i sådan produktion, att dess produktionsvärde såsom medel för denna produktion blifver större än de produktionsvärden, det har såsom medel för produktioner, som kunna försiggå utan kapitalisering. Härigenom kan det hända att detta tingets produktionsvärde blifver tingets ekonomiska värde och således kapitalbildning ekonomiskt möjlig.

Vi yttrade ofvan, att det kan vara förmånligt äfven i och för de framtida behofvens tillfredsställande, att man redan i närvarande tid kan genom kredit förfoga öfver ett visst slags gods, och att detta förhållande eger rum, då man vill använda godset såsom produktionsmedel. Af det nyss anförda inses att detta är förhållandet, om de för en produktion af nyss nämda slag nödvändiga produktionsmedlen finnas på skilda händer. Det är i sådant fall för att en produktion skall komma till stånd en nödvändig förutsättning att produktionsmedlen förenas, och ett sätt härför är att den ene innehafvaren afstår sitt eller sina produktionsmedel mot att i framtiden när produktionen är färdig erhålla ett visst gods. Häraf synes att krediten kan vara nödvändig för produktionen, men produktionen å andra sidan kan vara lika nödvändig, för att det som gafs i kredit skall kapitaliseras.

Äfven om enligt dessa bestämningar ekonomisk kapitalbildning vore möjlig, kan det dock hända att en sådan ej kan företagas, emedan andra hinder förefinnas. Om nämligen också alla förutsättningar af sådan art som de nu nämda (vi kalla dem för de ekonomiska förutsättningarna), som äro nödvändiga för att en ekonomisk kapitalbildning skall kunna försiggå, finnas, kunna dock andra omständigheter verka hinderligt. Sådana hinder för kapi-

talbildningen kunna bero på fysiska förhållanden hos föremålet för kapitalbildningen. Vill man kapitalisera ett gods på grund af dess bruksvärde, är det tydligen ett oundgängligt vilkor för möjligheten häraf, att man kan hos tinget bevara de egenskaper, som bilda underlaget för detta bruksvärde, till dess att det skall användas till framtida behofs tillfredsställande. Det inses häraf att all kapitalbildande verksamhet och således äfven den ekonomiska är, såvidt den grundar sig på tingens bruksvärde, för sin möjlighet beroende af den utveckling, människans färdighet att konservera gods uppnått, och att i samma mån som denna färdighet ökas eller i allmänhet utvecklas, äfven ekonomisk kapitalbildning kan i större utsträckning ega rum. Äfven när kapitalisering af ett gods sker med hänsyn till dess bytesvärde, kan en sådan konserverande verksamhet blifva ett nödvändigt vilkor för kapitalbildningens möjlighet. Men härvid äro tvänne omständigheter att beakta. Först och främst kommer konservering såsom naturligt ej i fråga om bytet sker på kredit. Det är sålunda blott i fråga om byte utan kredit, som denna konserveringsfärdighet är af inflytande på kapitalbildningens möjlighet. Men därjämte är att märka att då, när kapitalbildning sker på grund af tingets bytesvärde, och tingets bruksvärde således omedelbart ej är af betydelse, det är ur denna synpunkt likgiltigt i hvilket slags gods kapitalbildningen sker, det står den kapitaliserande fritt att utbyta tinget mot gods, som innehafva egenskaper, som göra dem synnerligen varaktiga. Sådana gods äro de ädla metallerna. Äfven ur ekonomisk synpunkt kan det vara förmånligt att utbyta godset mot ädla metaller, emedan dessa utgöra penningevaran, d. ä. den mest kuranta varan, hvilken det således är förmånligast — såvida det af tingets bytesvärden, på grund af hvilket kapitaliseringen sker ej är sådant, att det beror väsentligen af några det förra tingets egenskaper, d. ä. bruksvärde för andra personer — att innehafva ur den synpunkten, att man genom besittningen af dem med

största säkerhet kan påräkna att medelst dem i framtiden kunna tillbyta sig de ting man behöfver. Men emot ett sådant utbyte af det ting, som skall kapitaliseras, mot ädla metaller, kunna hinder förefinnas på grund af ekonomiska förhållanden. Är det fråga om något dess bytesvärde, som blott i närvarande tid eller vid någon tidpunkt innan det skall användas kan erhållas, är det ur ekonomisk synpunkt naturligtvis nödvändigt att redan i närvarande tid företaga detta byte. Är det åter fråga om dess värde på grund af ett byte, som blott kan försigga i framtiden, och bytets förmånlighet beror på tingets bruksvärde för andra personer, måste man naturligtvis behålla detta gods. I båda dessa fall blifver konservering af nöden. — Är det åter fråga om byte på kredit, kan naturligtvis kapitaliseringens möjlighet för den som gifver kredit ej sägas bero på möjligheten att konservera det kapitaliserade. —

För möjligheten af kreditaftal och således kapitalbildning på grund af kredit kunna dock andra hinder finnas. I detta hänseende är det först och främst att märka, att ett vilkor för att ett kreditförhållande skall kunna uppkomma är att kontrahenterna ega kunskap om att ett sådant kreditförhållande är möjligt d. ä. att den, som vill gifva kredit, vet, hvar han skall finna den, som vill hafva sådan och tvärtom. Ur denna synpunkt äro kreditanstalterna af stor vigt, och dessa kunna således vara ett vilkor för kapitalbildning. Vidare äro de sociala och rättsliga förhållandena af stor betydelse. Då nämligen kreditförhållandet lämnar den som gifver kredit ofta endast ett anspråk på en viss prestation i framtiden, är det tydligt att det för sin ekonomiska möjlighet förutsätter dels att kreditor känner och hyser förtroende till debitor, dels att statens lagar äro sådana, att han med säkerhet kan påräkna att erhålla prestation i framtiden. Äfven för det förra hänseendet äro kreditanstalterna af vigt. Dessa hafva nämligen till uppgift icke blott att befordra krediten, där den är fruktbar, utan äfven förekomma uppkomsten af

sådana kreditförhållanden, som innebära ett missbruk af krediten. Det närmare tillhör den speciella delen.

Slutligen kan äfven kapitalbildning på grund af tingens produktionsvärden bero af förhållanden af annan än ekonomisk art. Vi sågo ofvan, att ett tings produktionsvärde i vissa fall blifver större om godset kapitaliseras, än det är om så ej sker. Med afseende å all produktion, huru kort- eller långvarig den än må vara, gäller att det värde, ett ting eger på grund af sin förmåga att vara faktor i densamma, beror till en del af det sätt hvarpå produktionen tekniskt utföres. Härvid kommer naturligtvis alla de i produktionen deltagande personernas verksamhet att vara af betydelse. Men särskildt gäller detta om den, som leder affären. Såsom ofvan visats, beror ett tings produktionsvärden af de tings bruks- eller bytesvärden eller produktionsvärden, som medelst tinget kunna produceras. För så vidt som produktionens tekniska anordnande är af inverkan på produktens beskaffenhet och därigenom på dess värde, blifver det af inflytande på de i produktionen använda tingens produktionsvärde och kan därigenom inverka på ett tings ekonomiska värde.

Härefter skulle återstå att gifva en framställning af de speciella ekonomiska lagarna för kapitalbildningen. Med dessa lagar förstå vi såsom sagdt de bestämmningar, som äro egendomliga och väsentliga för särskilda slag af ekonomisk kapitalbildning. Kapitalbildning innebär enligt hvad ofvan visats ett reserverande af gods för framtida behofs tillfredsställande. Dess motsats är att använda dessa gods i och för de närvarande behofven. I den ekonomiska vetenskapens uppgift ingår att angifva de bestämningar, som äro ur ekonomisk synpunkt afgörande för valet mellan dessa olika sätt att använda godsen. Hvilka af dessa grunder äro gemensamma för all ekonomisk verksamhet hafva vi ofvan från kapitalbildningens synpunkt angifvit. Dessa funno vi i korthet uttryckt vara, att de framtida behofven skola tillfredsställas om och i den mån

därigenom de till ens disposition stående gods i sin helhet till sitt ekonomiska värde förökas.

Vid hvarje särskild slag af ekonomisk verksamhet har man att utreda huru denna fördelning mellan de närvarande och framtida behofven skall ske, för att genom densamma det nyss nämda syftet skall vinnas. De bestämningar, som för denna fördelning vid de särskilda slagen af verksamhet befinnas ur ekonomisk synpunkt afgörande, bilda just de speciella ekonomiska lagarna för kapitalbildningen. Framställningen af dessa kommer således att omfatta hela den ekonomiska vetenskapens innehåll från en viss sida sedt. Att ingå på en sådan framställning ligger dock utom uppgiften för denna afhandling.

END OF
TITLE